

De ondersteuning van leerlingenraden in het Nederlandse basisonderwijs

Handvatten voor het opzetten van een leerlingenraad.

Anne Bertrand

Naam student: Anne Bertrand
Studentnummer: 10219471
Module: Bacheloronderzoek
UPvA begeleider: Hein Broekkamp
Datum: 16-06-2014
Aantal woorden: 9757

Inhoudsopgave

Abstract	3
Inleiding.....	4
Theoretisch Kader	6
<i>Burgerschapsvorming</i>	6
<i>De leerlingenraad</i>	7
<i>Het belang van ondersteuning</i>	8
<i>De vier onderdelen van ondersteuning</i>	9
<i>De politieke efficacy</i>	11
Methode.....	11
<i>Design</i>	12
<i>Onderzoekssituatie en respondenten</i>	12
<i>Meetinstrumenten</i>	13
<i>De ondersteuning die scholen aan hun leerlingenraad bieden.</i>	13
<i>De politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad.</i>	14
<i>Interne consistentie</i>	15
<i>De ondersteuning die scholen aan hun leerlingenraad bieden.</i>	15
<i>De politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraden.</i>	17
<i>Procedure</i>	17
<i>Analyse</i>	17
Resultaten	18
<i>Hoe zijn de leerlingenraden vormgegeven?</i>	18
<i>De casusbeschrijvingen</i>	19
<i>Casus 1; School 1</i>	19
<i>Casus 2; School 2</i>	22
<i>Casus 3; School 3</i>	24
<i>Casus 4; School 4</i>	26
<i>Cross case analyse</i>	28
Conclusie en discussie.....	31
Literatuurlijst.....	36
Bijlagen	38
<i>Bijlage 1; Interview met directeuren</i>	38
<i>Bijlage 2; Vragenlijst directeuren</i>	43
<i>Bijlage 3; Vragenlijst leerlingenraad 1</i>	52
<i>Bijlage 4; Vragenlijst leerlingenraad 2</i>	61

Abstract

Dit onderzoek heeft als doel de ondersteuning in kaart te brengen die basisscholen aan de bovenbouwleerlingen van hun leerlingenraad bieden en het effect daarvan op de politieke efficacy van deze leerlingen te meten. De gegevens zijn verzameld door het afnemen van interviews en vragenlijsten. Uit dit onderzoek is gebleken dat zowel de leerlingen als de directeuren de ondersteuning met minder dan de helft van de haalbare punten beoordelen. Daarnaast is er geen significante samenhang gevonden tussen de mate van ondersteuning door de scholen en de politieke efficacy van de leerlingen van de leerlingenraad. Onafhankelijk van de door de scholen geboden ondersteuning aan hun leerlingenraad, scoren de leerlingen gemiddeld even hoog op politieke efficacy.

Keywords: leerlingenraad, ondersteuning, politieke efficacy, burgerschapscompetentie, leerlingenparticipatie.

In 2004 heeft de Vlaamse overheid het participatiedecreet opgesteld, waarin de leerlingen- en ouderparticipatie in het onderwijs staan geregeld. Om de leerlingenparticipatie te bevorderen is in het participatiedecreet voor zowel het basis- als middelbaar onderwijs het opzetten van een leerlingenraad verplicht gesteld. Zo zijn middelbare scholen sowieso verplicht om een leerlingenraad op te richten en basisscholen alleen als 10% van de leerlingen van de leeftijdsgroep elf- tot dertienjarigen erom vraagt (Vlaams Parlement, 2004). In opdracht van het Vlaams Ministerie van Onderwijs hebben Adriaensens en Delvaux in 2006 onderzoek gedaan naar de vraag hoe goed de leerlingenraad door middelbare scholen ondersteund wordt. Adriaensens en Delvaux onderzochten de ondersteuning op de volgende onderdelen: vorming van de leerlingen van de leerlingenraad, begeleiding door de directieleden, budget en bevoegdheden van de leerlingenraad. Uit hun onderzoek is gebleken dat de leerlingenraden in het middelbaar onderwijs slechts beperkt ondersteund worden door de scholen.

De Groof, Elchardus en Stevens (2001) daarentegen benadrukken juist het belang van ondersteuning aan leerlingenraden. “Niet het bestaan op zich van een leerlingenraad is van belang, wel de ondersteuning die door de school aan de leerlingen van de leerlingenraad wordt geboden” (p. 43). Door de aanwezigheid van een leerlingenraad werken niet alleen de leerlingen die lid zijn van de leerlingenraad, maar ook de andere leerlingen, aan hun burgerschapscompetentie (Berlet, 2009; Ten Dam & Geijsel & Reumerman & Ledoux, 2010). De ondersteuning van de leerlingenraad door de school speelt daarbij een cruciale rol. Kuhlemeier, Van Boxtel en Van Til hebben in 2012 onderzoek gedaan naar de burgerschapscompetentie. Uit hun onderzoek is gebleken dat het behalen van de burgerschapscompetentie niet voor alle leerlingen even makkelijk is. Hieruit kan worden afgeleid dat alleen door de ondersteuning die scholen aan hun leerlingenraad bieden, de leerlingenraad voor alle leerlingen een leerwerkplek van burgerschap en participatie vormt (Berlet, 2009). Al in de vorige eeuw is gebleken dat ondersteuning van belang is voor de ontwikkeling van kinderen. Zo benadrukte de Russische psycholoog Lev Vygotsky (1896-1934) in zijn ontwikkelingstheorie het belang van ondersteuning voor de zone van naaste ontwikkeling (Vygotsky, 1978; Beeker & Canton & Trimbos, 2008). Sindsdien hebben verschillende onderzoekers het belang van ondersteuning bij het leren van vaardigheden onderbouwd (Pasek, 2008; Mitra & Serriere, 2012).

In tegenstelling tot Vlaanderen is er in Nederland echter weinig bekend over de leerlingenraden in zowel het basis- als middelbaar onderwijs. Dat er in Nederland weinig onderzoek is gedaan naar leerlingenraden, heeft er mee te maken dat het opzetten van een

leerlingenraad in Nederland (nog) geen verplichting maar een vrije keuze is. Sinds het opzetten van de onderwijswet Actief Burgerschap en Sociale Integratie in 2006 zijn scholen in Nederland wel verplicht om burgerschapsonderwijs te geven om zo de burgerschapscompetentie van leerlingen te bevorderen. Hoe scholen het burgerschapsonderwijs vormgeven mogen zij zelf bepalen (Onderwijsraad, 2012). Het opzetten van een leerlingenraad is een manier om de burgerschapsvorming van leerlingen te bevorderen. Het Landelijk Actie Comité Scholieren (LAKS) heeft onderzoek laten uitvoeren naar leerlingenparticipatie in het middelbaar onderwijs. Hieruit is gebleken dat de meeste leerlingen aan een of andere vorm van participatie deelnemen en 31% aan een leerlingenraad. Zelfs 71% wil meer meepraten over onderwijs (Van der Linde & Sarti & Rutjes, 2006; Berlet, 2009). Volgens Berlet beschikken scholen alleen over een beperkt aantal handvatten om een leerlingenraad op te zetten (2009). Het opzetten van leerlingenraden in het basis- en middelbaar onderwijs kan dus worden bevorderd door de scholen voldoende handvatten te bieden.

In dit onderzoek worden de leerlingenraden van vier Nederlandse basisscholen beschreven. De hiervoor verzamelde gegevens kunnen scholen gebruiken bij het opzetten van een leerlingenraad. Daarnaast wordt, zoals bij Adriaensens en Delvaux (2006), de ondersteuning onderzocht die de vier scholen aan de bovenbouwleerlingen van hun leerlingenraad bieden. Om het belang van deze ondersteuning na te gaan, wordt het effect daarvan op de politieke efficacy van de leerlingen, die in de leerlingenraad zitten, onderzocht. Politieke efficacy is de mate waarin iemand gelooft invloed te kunnen hebben op de politiek (Kahne & Westheimer, 2006). De vraag die in dit onderzoek centraal staat is dan ook: *In hoeverre is er sprake van een samenhang tussen de ondersteuning die Nederlandse basisscholen aan de bovenbouwleerlingen van hun leerlingenraad bieden en de politieke efficacy van deze leerlingen?*

Gezien het belang van ondersteuning zoals in de wetenschappelijke literatuur beschreven, is de verwachting dat hoe meer ondersteuning een school aan de leerlingen van de leerlingenraad biedt, hoe hoger deze op politieke efficacy zullen scoren. Voordat een antwoord op de hoofdvraag kan worden geformuleerd, wordt eerst de ondersteuning aan de hand van de vier onderdelen uit het onderzoek van Adriaensens en Delvaux (2006) in kaart gebracht: vorming van de leerlingen van de leerlingenraad, begeleiding door de directeur, budget en bevoegdheden van de leerlingenraad. Daarna wordt de politieke efficacy van de leerlingen van de leerlingenraden op de vier scholen gemeten. Door per school de door de

school aan de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning en de politieke efficacy van deze leerlingen met elkaar te vergelijken, kan uiteindelijk worden nagegaan in hoeverre er sprake is van een samenhang tussen deze twee variabelen.

Theoretisch Kader

Burgerschapsvorming

Sinds de afgelopen eeuw is er in het Nederlandse basisonderwijs naast de cognitieve ontwikkeling meer aandacht gekomen voor de sociale ontwikkeling van kinderen. De aanleiding hiervoor was allereerst een “burgerschapstekort” bij jongeren (Kahne & Westheimer, 2006). Daarnaast heeft het te maken met maatschappelijke veranderingen, zoals de toenemende individualisering van de samenleving en het groeiende aantal kinderen met leer- of ontwikkelingsproblemen (Ten Dam & Volman, 1999). Kinderen kunnen probleemgedrag vertonen door een gebrek aan sociale competenties. Dit probleemgedrag heeft gevolgen voor het (later) persoonlijk en maatschappelijk functioneren van deze kinderen (Kuhlemeier, van Boxtel & van Til, 2012). Hieruit kan worden afgeleid dat het ontwikkelen van sociale competenties van belang is voor het opleiden van “goede” burgers (Rietveld-Van Santvoord, 2007).

Om de burgerschapsvorming van kinderen te bevorderen heeft de overheid in 2006 de onderwijswet Actief Burgerschap en Sociale Integratie geïntroduceerd waarin burgerschap-gerelateerde kerndoelen voor het onderwijs zijn opgenomen (Onderwijsraad, 2012). Volgens deze onderwijswet wordt burgerschap omschreven als “de bereidheid en het vermogen deel uit te maken van de gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren” (p. 8). Sinds deze wet zijn scholen verplicht om burgerschapsonderwijs te geven. Hoe scholen burgerschap vormgeven mogen zij zelf bepalen, wel houdt de onderwijsinspectie toezicht op de naleving van de onderwijswet. In de Peiling Sociale Competentie is het Meetinstrument Burgerschapscompetentie opgenomen, waarmee de burgerschapscompetentie van leerlingen wordt gemeten (Kuhlemeier, van Boxtel & van Til, 2012). Om de burgerschapscompetentie, bestaande uit vijf burgerschapsattituden en vier burgerschapsvaardigheden, te kunnen behalen moeten de leerlingen vier taken kunnen uitvoeren: democratisch handelen, maatschappelijk verantwoord handelen, omgaan met conflicten en omgaan met verschillen tussen mensen (Ten Dam Geijssels & Reumerman & Ledoux, 2010).

De leerlingenraad

Om het burgerschapsonderwijs vorm te geven, kunnen scholen kiezen voor het opzetten van een leerlingenraad. Dat een leerlingenraad de burgerschapscompetentie van leerlingen daadwerkelijk bevordert, blijkt uit het onderzoek van Berlet die in 2009 onderzoek heeft gedaan naar de leeropbrengsten van de leerlingenraad. Hieruit is gebleken dat ondanks dat niet alle leerlingen in de leerlingenraad zitten, toch alle leerlingen door de aanwezigheid van een leerlingenraad aan bepaalde competenties werken. Zo worden er in de klas discussies gevoerd of klassenvergaderingen gehouden over onderwerpen die door de leerlingenraad aan de orde zijn gesteld, waardoor de leerlingen hun discussievaardigheden trainen. De leerlingen leren “goed” geformuleerde argumenten te gebruiken en oefenen zich in menings- en besluitvorming. Ook worden er soms workshops of trainingen aangeboden aan leerlingen. Daarnaast leren de leerlingen van de leerlingenraad nog andere competenties. Ze leren zich verkiesbaar te stellen en, nadat ze gekozen zijn, hoe zij tijdens de bijeenkomsten van de leerlingenraad dienen te functioneren (Berlet, 2009). Kort samengevat, de leerlingen ontwikkelen zich door de aanwezigheid van een leerlingenraad in sociale en communicatieve vaardigheden gericht op menings- en besluitvorming in groepen. De leerlingenraad vormt dus een leerwerkplek voor burgerschap en participatie van alle leerlingen, omdat de leerlingen overleggen, meedoen, meebeslissen en zo inspraak hebben volgens een democratische procedure (Berlet, 2009).

Naast het bevorderen van de burgerschapscompetentie vormt de leerlingenraad ook het hoogste niveau van leerlingenparticipatie, namelijk de niveaus adviseren en het dragen van verantwoordelijkheden (Berlet, 2006; Van May, 2006). Bij leerlingenparticipatie ligt het initiatief bij zowel de leerlingen als de leerkrachten en directieleden. De leerlingen denken, doen en praten dan mee over het schoolklimaat, de manier van omgaan met elkaar en hoe je goed met elkaar communiceert, maar ook over het schoolbeleid, zoals de regelingen voor inspraak en medezeggenschap. Participatie op school is van belang omdat het de leerlingen voorbereidt op het latere leven in een democratische samenleving, waar democratische waarden en betrokkenheid van de burger worden verwacht (Mc Andrew & Tessier & Bourgeault, 1997). Daarnaast heeft het een positieve invloed op de ontwikkeling en het welbevinden van de leerlingen (Osler & Starkey, 1998).

Het belang van ondersteuning

Al in de vorige eeuw benadrukte Lev Vygotsky in zijn ontwikkelingstheorie (1978) het belang van ondersteuning. Vygotsky was van mening dat meerwetende personen, zoals leerkrachten, niet alleen dienen te kijken naar wat leerlingen zelfstandig kunnen (de zone van het actuele ontwikkelingsniveau), maar ook naar wat zij met ondersteuning kunnen bereiken (de zone van naaste ontwikkeling). Het begrip scaffolding, dat tegenwoordig hiervoor wordt gebruikt, is ontleend aan het werk van Vygotsky (Vygotsky, 1978; Beeker & Canton & Trimbos, 2008).

Ook in actuele onderzoeken wordt het belang van ondersteuning bij het leren van nieuwe vaardigheden benadrukt. Pasek heeft in 2008 onderzoek gedaan naar participatie in scholen. Hij benadrukt dat traditioneel gezien de school ervoor moet zorgen dat leerlingen handvatten krijgen aangeleerd om de verantwoordelijkheden van actief burgerschap op zich te kunnen nemen. Het betreft de vaardigheden waarmee leerlingen zelf keuzes kunnen maken, bijvoorbeeld bij verkiezingen, en dat zij de werking van de leerlingenraad kunnen volgen en begrijpen (Comber, 2005). De scholen dienen dus de nodige ondersteuning te bieden om het gat te dichten tussen de daadwerkelijke vaardigheden, de vaardigheden waarover de leerlingen al beschikken, en de benodigde vaardigheden, de vaardigheden die de leerlingen nodig hebben om actief te kunnen deelnemen in de leerlingenraad en uiteindelijk in de maatschappij (Schreuder & Boogaard & Fukkink & Hoex, 2011).

In 2012 hebben Kuhlemeier, Van Boxtel en Van Til onderzoek gedaan naar de sociale opbrengsten in het Nederlandse basisonderwijs. Bij 2658 achtstegroepers van 111 scholen zijn de sociale competentie, burgerschap en morele ontwikkeling gemeten en werd geconstateerd dat er binnen deze groep leerlingen zijn van wie de burgerschapsattituden en –vaardigheden te wensen overlaten. Hieruit kan worden afgeleid dat het belangrijk is dat scholen leerlingen ondersteunen bij het behalen van de burgerschapscompetentie.

In Vlaanderen, waar het opzetten van een leerlingenraad zowel in het basis- als middelbaar onderwijs verplicht is, heeft het Ministerie van Onderwijs al verschillende onderzoeken laten uitvoeren naar leerlingenraden (Vlaams Parlement, 2004). In 2006 is er onderzoek gedaan naar de participatie op Vlaamse middelbare scholen waarbij onder andere onderzocht werd hoe goed de leerlingenraad door de school ondersteund wordt. Aan dit onderzoek hebben 60 middelbare scholen meegedaan, waarbij 60 directeuren en 1449 leerlingen waren betrokken. Volgens dit onderzoek wordt een leerlingenraad op vier onderdelen ondersteund door de school: vorming van de leerlingen van de leerlingenraad, begeleiding door directieleden en leerkrachten, budget en bevoegdheden van de

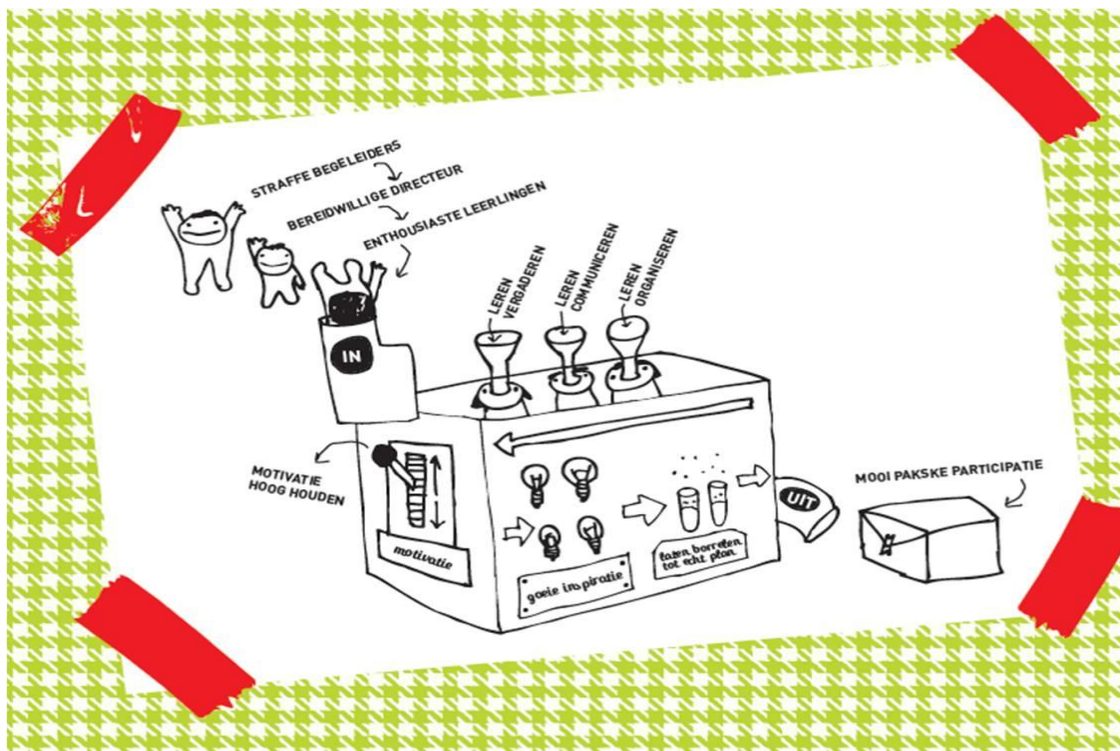
leerlingenraad. Het onderzoek toont aan dat de betrokken leerlingenraden in Vlaanderen slechts beperkt ondersteund worden door de scholen. Zo voorziet slechts 37,5% van de scholen in de vorming voor de leerlingen van de leerlingenraad, worden de leerlingenraden slechts door 19,7% van de directieleden en 5,4% van de leerkrachten begeleid, beschikt een redelijk aantal leerlingenraden (42,9%) niet over een eigen budget en mag de leerlingenraad op de meeste scholen (79,6%) wel adviezen geven aan leerkrachten en/of directieleden maar geen beslissingen nemen. Op grond van deze resultaten is de volgende beleidsaanbeveling opgesteld: “Aandacht voor ondersteuning van de leerlingenraad” (Adriaensens & Delvaux, 2006; De Groof & Elchardus & Stevens, 2001).

In Nederland, waar het opzetten van een leerlingenraad zowel in het basis- als middelbaar onderwijs niet verplicht is, is de ondersteuning die scholen aan leerlingenraden bieden nog nauwelijks onderzocht.

De vier onderdelen van ondersteuning

Gebaseerd op het onderzoek van Adriaensens en Delvaux (2006), wordt in dit onderzoek de ondersteuning die basisscholen aan hun leerlingenraad bieden op basis van de volgende vier onderdelen onderzocht: vorming van de leerlingen van de leerlingenraad, begeleiding door de directeur, budget en bevoegdheden van de leerlingenraad.

Bij het onderdeel vorming van de leerlingen van de leerlingenraad gaat het om de ontwikkeling van de leerlingen. De leerlingen dienen over bepaalde vaardigheden te beschikken om goed te kunnen functioneren in de leerlingenraad. Dit onderzoek richt zich op de drie vaardigheden vergaderen, communiceren en organiseren van activiteiten. Volgens de Vlaamse Scholierenkoepel (z.j.) is er pas sprake van een goede leerlingenparticipatie in de leerlingenraad als de leerlingen over deze drie vaardigheden beschikken (zie Afbeelding 1). Als dit nog niet het geval is, zouden scholen vorming aan moeten bieden door leerkrachten en/of externen.

Afbeelding 1. De begeleiding van de leerlingenraad door de school (De Vlaamse Scholierenkoepel, z.j.).

Bij het onderdeel begeleiding door de directeur wordt gekeken in hoeverre de directeur de leerlingen van de leerlingenraad ondersteunt in de drie vaardigheden vergaderen, communiceren en organiseren van activiteiten. Dit onderzoek richt zich uitsluitend op de begeleiding door de directeur omdat de betrokken leerlingenraden allen door de directeur en niet door een leerkracht worden begeleid.

Het onderdeel budget van de leerlingenraad richt zich op de vraag of deze over een eigen budget beschikt. Indien dit het geval is, is het de vraag hoe de leerlingenraad aan dit budget komt. De school kan elk jaar een vast budget ter beschikking stellen of het geld kan door het organiseren van activiteiten worden ingezameld. Daarnaast wordt de vraag gesteld of de leerlingen van de leerlingenraad zelf mogen beslissen, waaraan zij het geld uitgeven.

Bij het onderdeel bevoegdheden van de leerlingen van de leerlingenraad wordt nagegaan over welke bevoegdheden zij beschikken. Dit kunnen zowel advies- als beslissingsbevoegdheden zijn. Bij adviesbevoegdheden mogen de leerlingen leerkrachten en/of directieleden adviezen geven. Als zij ook beslissingsbevoegdheden hebben, beslissen zij mee over onderwerpen die tijdens de bijeenkomsten van de leerlingenraad worden besproken en dragen zij meer verantwoordelijkheid.

De politieke efficacy

In dit onderzoek wordt het effect van de ondersteuning die scholen aan hun leerlingenraad bieden nagegaan door deze te vergelijken met de politieke efficacy van de leerlingen van de leerlingenraad. Politieke efficacy is de mate waarin iemand gelooft invloed te kunnen uitoefenen op de politiek (Kahne & Westheimer, 2006). Een hoge politieke efficacy zorgt ervoor dat mensen vaker stemmen en politiek actiever zijn (Pasek, Feldman, Romer & Jamieson, 2008). In dit onderzoek staat politieke efficacy voor de mate waarin de leerlingen geloven invloed te kunnen hebben op de school.

Politieke efficacy kan worden onderverdeeld in interne en externe politieke efficacy. Interne politieke efficacy is de mate waarin iemand zich in staat voelt om te kunnen participeren in de politiek; zij vormt een belangrijk doel van het burgerschapsonderwijs (Kahne & Westheimer, 2006). Interne politieke efficacy motiveert jonge mensen om in de politiek te participeren. Externe politieke efficacy is de mate waarin iemand het gevoel heeft daadwerkelijk invloed te kunnen uitoefenen op de politiek (Pasek, et. al., 2008).

Reeds gedane onderzoeken naar politieke efficacy zijn vooral gericht op (jong) volwassenen omdat pas volwassenen stemrecht krijgen. Comber heeft in 2005 onderzoek gedaan naar het belang van burgerschapsonderwijs voor de politieke efficacy. Uit zijn onderzoek is gebleken dat (jong) volwassenen hoger scoren op politieke efficacy als zij op hun school burgerschapsonderwijs hebben gekregen (37,43%) dan wanneer zij geen burgerschapsonderwijs hebben gekregen (27,07%). Uit deze resultaten blijkt dat de latere politieke efficacy bepaald wordt door de aanwezigheid van burgerschapsonderwijs op school (Pasek, et. al., 2008).

Methode

Om de hoofdvraag van dit onderzoek te kunnen beantwoorden staan de volgende twee variabelen centraal: de ondersteuning die door de vier betrokken scholen aan de bovenbouwleerlingen van hun leerlingenraad wordt geboden en de politieke efficacy van deze leerlingen. De door de scholen geboden ondersteuning is de onafhankelijke variabele omdat hierop de hypothese – hoe meer ondersteuning een school aan de leerlingen van de leerlingenraad biedt, hoe hoger deze op politieke efficacy zullen scoren - is gebaseerd. De

politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen is de afhankelijke variabele omdat hierover een hypothese wordt opgesteld. In deze paragraaf worden de twee variabelen beschreven.

Design

Om een antwoord op de hoofdvraag te kunnen formuleren, zijn de onderzoeksmethoden case study en survey gebruikt. Voor een case study is gekozen omdat de onderzoeker weinig of geen invloed heeft op het onderwerp “de leerlingenraad in het basisonderwijs” dat centraal staat in dit onderzoek. Deze case study is holistisch omdat de vier basisscholen waarbij dit onderzoek wordt uitgevoerd als geheel worden beschreven. Er wordt dus niet ingegaan op individuele leerlingen. Tevens is hier sprake van een meerzijdige case study omdat het onderzoek op vier basisscholen wordt uitgevoerd. Naast de case study is er ook voor de onderzoeksmethode survey gekozen, omdat de hoofdvraag met “In hoeverre” begint en dus verwijst naar een correlatie of samenhang. Dit in tegenstelling tot een case study waarbij oorzakelijke verbanden worden gezocht. Er is ook sprake van een survey-onderzoek omdat naast vragenlijsten ook interviews worden afgenomen. Bij een survey-onderzoek worden over het algemeen bij een groot aantal respondenten gegevens verzameld, terwijl aan dit onderzoek slechts 29 leerlingen en vier directeuren meedoen (Yin, 2009).

Onderzoekssituatie en respondenten

Het onderzoek is uitgevoerd op vier basisscholen in een grote stad in Nederland. Om er zeker van te zijn dat de samenhang alleen door de in dit onderzoek centraal gestelde variabelen werd bepaald, diende de interne validiteit te worden vergroot. In dit onderzoek was het lastig om alle toevalsfouten uit te schakelen omdat elke school in onderwijsconcept, omgeving en dus toevalsfouten verschilt. Om zo veel mogelijk toevalsfouten uit te schakelen en zo de interne validiteit te vergroten, zijn de deelnemende scholen niet random maar op basis van drie selectiecriteria gekozen. Eerst dienden alle scholen tot hetzelfde schoolbestuur te behoren, namelijk het schoolbestuur waartoe de school behoort waarvoor dit onderzoek is uitgevoerd. Dit schoolbestuur wilde over meer informatie over leerlingenraden in het basisonderwijs beschikken om zo het opzetten van een leerlingenraad laagdrempeliger te maken voor scholen binnen dit schoolbestuur en het opzetten van leerlingenraden te stimuleren. Ten tweede dienden de scholen minstens één jaar ervaring te hebben met een leerlingenraad, zodat het concept leerlingenraad al bekend was. Ten derde dienden de directeuren van de scholen de leerlingenraden te begeleiden. Dit selectie criterium is gebaseerd op het feit dat de directeur van de school waarvoor dit onderzoek wordt uitgevoerd, de leerlingenraad wil gaan begeleiden zodra deze is opgezet. In dit onderzoek is ervoor gekozen

om de scholen te anonimiseren en wordt er gesproken over School 1, 2, 3 en 4. In de paragraaf *De resultaten* worden de scholen uitgebreid beschreven.

De respondenten van dit onderzoek zijn de vier directeuren en de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraden van de vier scholen die op basis van de hierboven beschreven criteria zijn gekozen. Met bovenbouwleerlingen worden hier de leerlingen uit groep vijf en hoger bedoeld, dat betekent dat de respondenten tussen de acht en dertien jaar oud zijn. Dit onderzoek is op de bovenbouwleerlingen gericht omdat in de vragenlijsten zelfbeoordelvragen zijn opgenomen. Bij zelfbeoordelvragen is het van belang dat de leerlingen de vragen kunnen lezen en begrijpen en dat ze over hun eigen handelen kunnen nadenken en reflecteren. Kinderen kunnen dit steeds beter naar mate ze ouder worden, maar pas in de bovenbouw zijn zij daar echt toe in staat (Joosten & Heggeler & Pot, 2009). Doordat scholen hun burgerschapsonderwijs zelf mogen vormgeven, verschillen de leerlingenraden van elkaar ook in aantallen bovenbouwleerlingen (zie Tabel 1).

Tabel 1

Het aantal bovenbouwleerlingen van de bij dit onderzoek betrokken leerlingenraden.

Leerlingenraad	n
School 1	10
School 2	6
School 3	5
School 4	8

Meetinstrumenten

De mate van ondersteuning van de leerlingenraad door de scholen en de politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad zijn met onderstaande meetinstrumenten gemeten.

De ondersteuning die scholen aan hun leerlingenraad bieden.

Eerst werd bij de directeuren van de vier betrokken scholen een interview afgenomen en een vragenlijst ingevuld. Het doel van het interview was om een beter beeld te krijgen van de setting van de scholen, hoe de leerlingenraden zijn opgezet en hoe de scholen hun leerlingenraden ondersteunen. Welke vragen tijdens het interview werden gesteld en hoe het interview was opgebouwd staat in Bijlage 1 beschreven. In het interview zijn voornamelijk open vragen en in de vragenlijst zowel open- als gesloten vragen opgenomen. Het voordeel bij

open vragen is dat respondenten de mogelijkheid hebben om hun antwoord toe te lichten en niet gedwongen zijn om uit een bepaald aantal antwoordopties te moeten kiezen. Het nadeel van open vragen is dat het lastiger is om de gegeven antwoorden te coderen (Hoyle, Harris & Judd, 2002). De vragenlijst voor de directeuren is in Bijlage 2 opgenomen. In deze vragenlijst wordt de ondersteuning op grond van de vier onderdelen zoals genoemd in de subsubparagraaf *De vier onderdelen van ondersteuning* (zie p. 9-10).

Naast het afnemen van het interview en de vragenlijst bij de directeur, is ook bij de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraden een vragenlijst afgenomen om de ondersteuning in kaart te brengen (zie Bijlage 3). De inhoud van deze vragenlijst is op de (ingevulde) vragenlijsten die bij de directeuren zijn afgenomen gebaseerd. Door zowel bij de directeur als bij de leerlingen van de leerlingenraad de ondersteuning na te gaan, kunnen de resultaten van deze twee bronnen met elkaar worden vergeleken. Zo ontstaat er een completer beeld van de geboden ondersteuning door de scholen, hetgeen de geldigheid en validiteit van de onderzoeksresultaten verhoogt. Het van meerdere kanten belichten van een verschijnsel wordt triangulatie genoemd.

De politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad.

Er werd nog een tweede vragenlijst bij de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad afgenomen met als doel het meten van hun politieke efficacy (zie Bijlage 4). Net als in de studie van Niemi, Craig en Mattei (1991) is in deze vragenlijst de politieke efficacy in interne en externe politieke efficacy opgesplitst. De zeventien vragen die de interne politieke efficacy en de achttien vragen die de externe politieke efficacy bij leerlingen meten, zijn gebaseerd op de zeven bestaande items in de studie van Niemi e.a. (p. 1408).

Om de politieke efficacy van de leerlingen te meten, is er gebruik gemaakt van een 5-punts Likertschaal: helemaal mee eens, mee eens, neutraal, niet mee eens, helemaal niet mee eens. Dit is een veel gebruikte schriftelijke methode om moeilijk te kwantificeren gegevens toch te kunnen ondervragen en te kunnen behandelen op een ordinaal meetniveau. Het voordeel van een 5-puntsschaal in vergelijking met een schaal met minder dan vijf antwoordopties is dat leerlingen minder snel geneigd zijn om de uiterste antwoordopties te kiezen en zij in staat zijn om preciezer antwoord te geven (Hoyle, Harris & Judd, 2002).

Zoals hierboven staat uitgelegd zijn de stellingen voor het meten van de interne en externe politieke efficacy gebaseerd op de studie van Niemi, Craig en Mattei (1991). In deze studie is de validiteit van de interne politieke efficacy nagegaan door de correlatie tussen interne politieke efficacy en andere factoren, zoals externe politieke efficacy, te meten.

Hieruit is gebleken dat de correlatie tussen interne en externe politieke efficacy in het jaar 2000 0.26 bedroeg, hetgeen wil zeggen dat de interne politieke efficacy iets anders meet dan de externe politieke efficacy en dus de externe validiteit onderteunt. Tevens zijn in dit onderzoek een aantal stellingen aan de al bestaande stellingen toegevoegd om de betrouwbaarheid van de vragenlijst te vergroten. Deze toegevoegde stellingen zijn zowel positief als negatief geformuleerd, waardoor na het omscoren kan worden nagegaan of de leerlingen hetzelfde antwoord hebben gegeven op een anders geformuleerde maar inhoudelijk zelfde stelling. Voorbeelden van de toegevoegde negatief geformuleerde stellingen zijn: de onderwerpen waar we in de leerlingenraad over spreken zijn te moeilijk voor mij (interne politieke efficacy) en de directie trekt zich niets aan van wat leerlingen denken (externe politieke efficacy).

Interne consistentie

In deze paragraaf wordt de interne consistentie van de drie in dit onderzoek gehanteerde vragenlijsten nagegaan. De interne consistentie geeft aan in hoeverre verschillende items in een meetinstrument, die eenzelfde kenmerk beogen te meten, dit ook daadwerkelijk doen. Om de interne consistentie te meten wordt gebruik gemaakt van de Cronbachs alfa, oftewel de betrouwbaarheidscoëfficiënt. Cronbachs alfa kan een waarde tussen de 0 en +1 hebben. Bij een waarde van 0,70 of hoger wordt een schaal als betrouwbaar gezien.

De ondersteuning die scholen aan hun leerlingenraad bieden.

In Tabel 2 is de betrouwbaarheid van de vragenlijst weergegeven, waarin de leerlingen de ondersteuning beoordeelden. De interne consistentie van de vier schalen, bestaande uit 16 items, kent een Cronbachs alfa van 0,743 (n=27). Vervolgens is per schaal de interne consistentie berekend. In Tabel 2 is te zien dat alleen de schaal Begeleiding door de directeur een Cronbachs alfa hoger dan 0,70 scoort, waardoor alleen deze schaal als betrouwbaar kan worden gezien.

Tabel 2

De interne consistentie van de schalen van de ondersteuning die scholen volgens de bovenbouwleerlingen aan hun leerlingenraad bieden.

Cronbachs alfa	Begeleiding door de directeur (5 items)	Vorming van de leerlingen van de leerlingenraad (4 items)	Budget van de leerlingenraad (1 item)	Bevoegdheden van de leerlingenraad (6 items)
Leerlingen	0,756 (n=28)	0,567 (n=29)	- *	0,173 (n=28)

Noot. * Het onderdeel Budget van de leerlingenraad bestaat uit slechts 1 item (“De leerlingenraad heeft een eigen budget.”), waardoor de interne consistentie niet kan worden berekend.

Daarnaast is de ondersteuning die scholen aan de leerlingenraden bieden ook bij de directeuren nagegaan. In totaal zijn er 16 items bij de directeuren gemeten. Toch konden slechts 8 items worden gebruikt bij het berekenen van de interne consistentie, omdat bij de andere 8 items geen sprake was van variantie in de antwoorden. Ondanks dat kent de interne consistentie van de vier schalen, bestaande uit 8 items, een Cronbachs alfa van 0,795. In Tabel 3 zijn de schalen los bekeken op hun interne consistentie en is te zien dat de betrouwbaarheid van de schalen Begeleiding door de directeur en Bevoegdheden van de leerlingenraad hoger scoren dan 0,70, waardoor er vanuit kan worden gegaan dat de items binnen deze schalen hetzelfde concept meten.

Tabel 3

De interne consistentie van de schalen van de ondersteuning die scholen volgens de directeuren aan hun leerlingenraad bieden.

Cronbachs alfa	Begeleiding door de directeur (3 items)	Vorming van de leerlingen van de leerlingenraad (2 items)	Budget van de leerlingenraad (1 item)	Bevoegdheden van de leerlingenraad (3 items)
Directeuren	0,917 (n=4)	0,000*	- **	0,750 (n=4)

Noot. * Er zijn 2 items verwijderd uit de schaal Vorming van de leerlingen van de leerlingenraad, omdat er bij deze twee items geen sprake van variantie was.

Noot. ** Het onderdeel Budget van de leerlingenraad bestaat uit slechts 1 item (“De leerlingenraad heeft een eigen budget.”), waardoor de interne consistentie niet kan worden berekend.

De politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraden.

De interne consistentie van de twee schalen, interne (17 items) en externe politieke efficacy (18 items), kent een Cronbachs alfa van 0,809 (n=26). Vervolgens zijn de twee schalen los bekeken op hun interne consistentie. Hieruit is gebleken dat de Cronbachs alfa van interne politieke efficacy 0,684 (n=26) is. Daarnaast heeft de externe politieke efficacy een interne consistentie van 0,715. Dat betekent dat de schaal van externe politieke efficacy betrouwbaarder is dan de schaal van interne politieke efficacy. Ook is opvallend dat de betrouwbaarheid van de losse schalen lager is dan de betrouwbaarheid van de twee schalen samen.

Procedure

Eerst zijn de directeuren van de vier basisscholen afzonderlijk gedurende ongeveer 45 minuten geïnterviewd om een zo goed mogelijk beeld van de setting van de scholen en de leerlingenraden te krijgen. Na afloop van het interview vulden de directeuren een vragenlijst in, waarbij ze de door de school aan de leerlingen van hun leerlingenraad geboden ondersteuning beoordeelden. Enkele dagen later zijn bij de bovenbouwleerlingen van de betrokken leerlingenraden twee vragenlijsten afgenomen. Bij de eerste vragenlijst beoordeelden de leerlingen de ondersteuning, net als de directeuren. De tweede vragenlijst had als doel het meten van de politieke efficacy van de leerlingen.

Vervolgens werden de vragenlijsten wat betreft de ondersteuning gescoord door het aantal ingekleurde bolletjes te tellen. De leerlingen konden één punt meer scoren dan de directeuren (42 in plaats van 41). De vragenlijst van de leerlingen is gebaseerd op die van de directeuren, alleen enkele vragen werden aangepast zodat de leerlingen deze beter konden begrijpen. Om de scoren toch met elkaar te kunnen vergelijken, zijn deze omgerekend naar percentages. De tweede vragenlijst van de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad is gemeten aan de hand van een 5-puntsschaal, waarbij de score voor “helemaal mee eens” vijf punten en voor “helemaal niet mee eens” één punt was.

Analyse

De resultaten zijn geanalyseerd met de bivariate correlatie analyse met de ondersteuning die scholen aan hun leerlingenraden bieden als onafhankelijke variabele en de politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad als afhankelijke variabele. Op grond van twee correlatiecoëfficiënten is uiteindelijk nagegaan in hoeverre er sprake is van een samenhang tussen deze twee variabelen. De ene correlatiecoëfficiënt is op

de ondersteuning volgens de leerlingen gebaseerd en de andere op de ondersteuning volgens de directeuren. De correlatiecoëfficiënt kan tussen de -1 en +1 liggen. Bij -1 is sprake van een negatieve samenhang, bij +1 van een positieve samenhang en bij 0 van geen samenhang. De hypothese van dit onderzoek - hoe meer ondersteuning een school aan de leerlingen van de leerlingenraad biedt, hoe hoger deze op politieke efficacy zullen scoren - wordt pas bevestigd als de correlatiecoëfficiënten rond de +1 liggen.

Resultaten

Hoe zijn de leerlingenraden vormgegeven?

Volgens de onderwijswet Actief Burgerschap en Sociale Integratie (2006) zijn scholen verplicht burgerschapsonderwijs te geven. Hoe zij dit doen mogen zij zelf bepalen, vandaar dat er grote verschillen zijn in de vormgeving van de leerlingenraden. In Tabel 4 wordt de vormgeving van de vier betrokken leerlingenraden weergegeven.

Tabel 4

Vormgeving van de leerlingenraden van de vier betrokken scholen.

School	Groepen	N	Aantal bijeenkomsten	Terugkoppeling	Het belang van een leerlingenraad
School 1	4 t/m 8	10	1 x per 3 weken	Door de leerlingen (schrift)	Leerlingen hebben invloed op de school en voeren groepsoverschrijdende discussies.
School 2	5 t/m 8	6	1 x per 3 weken	Door de leerkrachten (notulenmap)	Leerlingen denken mee over de school en leren verantwoordelijkheden te dragen.
School 3	1 t/m 8	9	1x per 10 weken	Door de leerlingen	De leerlingen zijn de belangrijkste partner van de school.
School 4	3 t/m 8	12	1 x per 6 weken	Door de leerkrachten (leerlingenmap)	Er moet meer met en niet alleen over de leerlingen worden gepraat.

In Tabel 4 is te zien dat er grote verschillen tussen de leerlingenraden zijn voor wat betreft de groepen die worden vertegenwoordigd en het aantal deelnemende leerlingen. In de ene leerlingenraad zitten alleen leerlingen uit de bovenbouw en in de andere leerlingenraad zitten ook leerlingen uit de midden- en soms zelfs uit de onderbouw, zoals bij School 3. Tijdens het interview vertelde de directeur van School 3 dat hiervoor gekozen is omdat alleen zo de hele school in de leerlingenraad vertegenwoordigd is. De andere scholen gaven aan dat de leerlingen uit de onderbouw nog niet op hetzelfde denkniveau zitten, wat het voeren van gesprekken bemoeilijkt. Uit de interviews bleek ook dat alle vier scholen geen vaste procedure hebben voor het kiezen van de leerlingen die aan de leerlingenraad mogen deelnemen. Wel gaat de voorkeur van de directeurs uit naar een democratisch proces, waarbij de leerlingen zich verkiesbaar kunnen stellen.

In Tabel 4 is ook te zien dat het aantal bijeenkomsten van de leerlingenraad per school verschilt. Zo komt de leerlingenraad van School 3 slechts één keer in de tien weken bij elkaar, terwijl de leerlingenraad van School 1 en 2 een keer in de 3 weken bij elkaar komt. Daarnaast kan uit Tabel 4 worden opgemaakt dat het ook per leerlingenraad verschilt hoe de tijdens de bijeenkomsten besproken punten worden teruggekoppeld naar de leerkrachten en leerlingen die niet in de leerlingenraad zitten. Op School 1 en 3 ligt deze verantwoordelijkheid bij de leerlingen van de leerlingenraad en op School 2 bij de leerkrachten.

De casusbeschrijvingen

Casus 1; School 1.

Volgens de directeur vormt de populatie van de school geen goede afspiegeling van de wijk waarin de school staat. Dit sluit goed aan bij de visie van de school op burgerschapsvorming. Zo verstaat School 1 onder burgerschapsvorming het leggen van de connectie met de andere kant van de maatschappij, zodat de leerlingen kennis maken met zowel kinderen uit andere culturen als kinderen uit sociaaleconomisch armere gezinnen. Op School 1 wordt lesgegeven op basis van het Jenaplanonderwijs. Een Jenaplanschool is een gemeenschap van kinderen, groepsmedewerkers (leerkrachten) en ouders. Zo is er op School 1 voor stamgroepen, oftewel heterogene groepen, gekozen omdat dit het gezin nabootst. De vier pijlers van het Jenaplanonderwijs zijn gesprek, werk, spel en viering.

Bij de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad van School 1 is nagegaan hoe zij de door de school aan hun geboden ondersteuning beoordelen. In Tabel 4 staat dat de leerlingenraad van School 1 uit tien leerlingen bestaat die in groep 5 of hoger zitten. Zodoende konden alle tien leerlingen aan dit onderzoek deelnemen. Na het verwijderen van

twee uitschieters (outliers), leerlingen die niet alle vragen van de vragenlijst hadden beantwoord, zijn 8 van de 10 leerlingen overgebleven. In Tabel 5 is te zien hoe deze leerlingen en de directeur de door de school aan de leerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning beoordelen.

Tabel 5

Hoe de bovenbouwleerlingen (\geq groep 5) en de directeur van School 1 de door de school aan de leerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning beoordelen.

De ondersteuning van de leerlingenraad	Leerlingen (n=8)		Directeur (n=1)	
	M	%	M	%
Vorming (4 items)	0,5	12,5	1,0	25,0
Begeleiding directeur (5 items)	11,4	37,9	7,0	24,1
Budget (1 item)	0,0	0,0	0,0	0,0
Bevoegdheden van de leerlingenraad (6 items)	3,6	51,8	2,0	28,6
Overall <i>M</i> totale ondersteuning	19,3	36,9		24,4*
Overall <i>SD</i> totale ondersteuning		5,3		-

Noot. M = het gemiddelde aantal punten per onderdeel van ondersteuning.

Noot. % = het gemiddeld aantal punten dat leerlingen halen als percentage van het totaal aantal punten (0% = geen ondersteuning; 100% = volledige ondersteuning).

Noot. * de totaalscore van ondersteuning, niet het gemiddelde.

Tabel 5 laat zien dat de leerlingen de totale ondersteuning van de leerlingenraad met 36,9% van de haalbare punten beoordelen. Zoals in de paragraaf *Methode* staat beschreven, is de totale ondersteuning verdeeld in vier onderdelen. Het eerste onderdeel van ondersteuning is de vorming van de leerlingen van de leerlingenraad. De vraag die hierbij centraal staat is of de leerlingen voor wat betreft de vaardigheden vergaderen, communiceren en organiseren van activiteiten les krijgen van leerkrachten binnen de school en/of van externen. De leerlingen voelen zich gemiddeld voor 12,5% ondersteund voor wat betreft hun vorming. Slechts 2 van de 10 leerlingen hebben aangegeven les te krijgen van leerkrachten binnen de school en slechts 3 van de 10 leerlingen van externen.

Tevens beoordelen de leerlingen de begeleiding door de directeur met 37,9% van de haalbare punten. Opvallend is dat de meeste leerlingen hebben aangegeven zich wel ondersteund te voelen voor wat betreft de begeleiding door de directeur bij het vergaderen,

communiceren en organiseren van activiteiten. Alleen verschilt per leerling de mate van de ondersteuning. De ene leerling heeft aangegeven zich op slechts één of twee manieren ondersteund te voelen door de directeur, terwijl de andere leerlingen hebben aangegeven zich op meerdere manieren ondersteund te voelen. Alle leerlingen van School 1 hebben aangegeven dat de leerlingenraad niet beschikt over een eigen budget. Tenslotte beoordelen de leerlingen de bevoegdheden van de leerlingenraad met 51,8% van de haalbare punten. Zo hebben 7 van de 10 leerlingen aangegeven leerkrachten en directeuren te mogen adviseren en hebben alle leerlingen aangegeven onderwerpen te mogen inbrengen tijdens de bijeenkomsten van de leerlingenraad. Daarentegen hebben slechts 2 van de 10 leerlingen aangegeven dat de leerlingenraad bij andere vergaderingen van de school aanwezig is en heeft slechts 1 leerling aangegeven dat de leerlingenraad zonder goedkeuring van de directeur beslissingen mag nemen. Dit betekent dat de stem van de directeur bepalend is bij het nemen van beslissingen.

In Tabel 5 is te zien dat de door de school geboden ondersteuning aan de leerlingen van de leerlingenraad ook bij de directeur van School 1 is nagegaan. Opvallend is dat de directeur de ondersteuning van de vorming van de leerlingen hoger, maar de begeleiding die hij zelf aan de leerlingen geeft en de bevoegdheden van de leerlingen van de leerlingenraad, lager beoordeelt dan de leerlingen. Dit is ook terug te zien in de totale ondersteuning, die de leerlingen gemiddeld hoger beoordelen dan de directeur.

Tabel 6

De (interne en externe) politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen (\geq groep 5) van de leerlingenraad van School 1.

	Politieke efficacy van leerlingen van de leerlingenraad		
	Intern (n=8)	Extern (n=10)	Totaal (n=8)
<i>M</i>	4,1	4,2	4,1
<i>SD</i>	0,1	0,2	0,1

Noot. Gebaseerd op een 5-puntsschaal (1=laag, 5=hoog).

In Tabel 6 is de gemiddelde interne en de externe politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad van School 1 weergegeven. Hieruit blijkt dat de leerlingen gemiddeld een 4,1 hebben behaald op politieke efficacy. Dit betekent dat de leerlingen een redelijk sterk gevoel hebben invloed te kunnen uitoefenen op de school.

Casus 2; School 2.

Volgens de directeur van deze school is er sprake van een gemengde populatie voor wat betreft de afkomst en de sociaaleconomische achtergronden van de leerlingen. De directeur heeft geen specifieke naam voor het onderwijs dat op school 2 wordt gegeven. Het is geen Jenaplanschool, geen leerstijlschool, geen ontwikkelingsgerichte school en geen ervaringsgerichte school. Ondanks dat heeft de school wel een eigen visie over de ontwikkeling van kinderen. Een hoog welbevinden, grote verbondenheid (interactie) en een hoge betrokkenheid vormen de drie pijlers voor het bevorderen van de ontwikkeling van kinderen. De visie van de directeur over de burgerschapsvorming luidt als volgt: “Kinderen moeten het gevoel hebben dat ze iets aan dingen kunnen doen en dat het ze niet alleen overkomt. Het gaat niet alleen over kennis, maar ook over vaardigheden. Hoe kan je vertellen wat je mening is? Hoe ga je een dialoog aan? De leerlingen dienen verantwoordelijkheid te kunnen nemen, krijgen en leren dragen.”

In Tabel 4 staat dat de leerlingenraad van School 2 uit zes leerlingen bestaat die allemaal uit groep 5 of hoger komen. Dit betekent dat alle leerlingen aan dit onderzoek hebben kunnen meedoen. In Tabel 7 staat hoe deze leerlingen en de directeur de door de school aan de leerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning beoordelen.

Tabel 7

Hoe de bovenbouwleerlingen (\geq groep 5) en de directeur van School 2 de door de school aan

De ondersteuning van de leerlingenraad	Leerlingen (n=6)		Directeur (n=1)	
	M	%	M	%
Vorming (4 items)	0,8	20,8	1,0	25,0
Begeleiding directeur (5 items)	13,5	45,0	22,0	75,9
Budget (1 item)	0,5	50,0	0,0	0,0
Bevoegdheden (6 items)	4,3	61,9	5,0	71,4
Overall <i>M</i> totale ondersteuning	19,1	45,5	28,0	68,3*
Overall <i>SD</i> totale ondersteuning	7,5		-	

de leerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning beoordelen.

Noot. M = het gemiddelde aantal punten per onderdeel van ondersteuning.

Noot. % = het gemiddeld aantal punten dat leerlingen halen als percentage van het totaal

aantal punten (0% = geen ondersteuning; 100% = volledige ondersteuning).

Noot. * de totaalscore van ondersteuning, niet het gemiddelde.

In Tabel 7 is te zien dat de leerlingen de ondersteuning voor de vorming van de leerlingenraad met 20,8% van de haalbare punten beoordelen. Voor wat betreft de vaardigheden vergaderen, communiceren en organiseren van activiteiten heeft slechts 1 van de 6 leerlingen aangegeven les te krijgen van leerkrachten binnen de school en slechts 2 van de 6 leerlingen van externen. Daarnaast is in Tabel 7 te zien dat de leerlingen de begeleiding van de directeur met 45,0% van de haalbare punten beoordelen. Net als op School 1 hebben de meeste leerlingen aangegeven zich ondersteund te voelen wat betreft de begeleiding van de directeur bij het leren vergaderen, communiceren en organiseren van activiteiten. Alleen verschillen de leerlingen in de mate waarin ze zich ondersteund voelen. Opvallend is dat op School 2 3 van de 6 leerlingen aangegeven hebben dat de leerlingenraad wel over een eigen budget beschikt, terwijl dit volgens de directeur niet het geval is. Tenslotte beoordelen de leerlingen de bevoegdheden van de leerlingenraad met 61,9% van de haalbare punten. Deze hoge beoordeling heeft ermee te maken dat 5 van de 6 leerlingen hebben aangegeven over de adviesbevoegdheid te beschikken, waarbij ze leerkrachten en directeuren mogen adviseren. Daarnaast hebben alle leerlingen aangegeven onderwerpen tijdens de bijeenkomsten van de leerlingenraad in te mogen brengen. Net als op School 1 heeft slechts één leerling aangegeven dat de leerlingenraad beslissingen mag nemen zonder goedkeuring van de directeur. In totaal beoordelen de leerlingen de door de school aan de leerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning met 46,0% van de haalbare punten.

Tevens is nagegaan hoe de directeur de ondersteuning beoordeelt. In Tabel 7 is te zien dat de directeur de ondersteuning bij de vorming, de eigen begeleiding en de bevoegdheden van de leerlingen hoger beoordeelt dan de leerlingen. Dit is terug te zien in de totale door de school aan de leerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning, die volgens de directeur hoger is dan volgens de leerlingen.

Tabel 8

De (interne en externe) politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen (\geq groep 5) van de leerlingenraad van School 2.

	Politieke efficacy van leerlingen van de leerlingenraad		
	Intern (n=6)	Extern (n=6)	Totaal (n=6)
<i>M</i>	4,1	4,2	4,1
<i>SD</i>	0,2	0,1	0,1

Noot. Gebaseerd op een 5-puntsschaal (1=laag, 5=hoog).

In Tabel 8 is de gemiddelde interne en externe politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van School 2 weergegeven. Hieruit blijkt dat de leerlingen, net als bij School 1, gemiddeld een 4,1 hebben behaald op politieke efficacy. Dit betekent dat de leerlingen een redelijk sterk gevoel hebben invloed te kunnen uitoefenen op de school.

Casus 3; School 3.

Net zoals School 2 beschrijft de directeur van School 3 de populatie en omgeving van de school als gemengd. Het onderwijsconcept van deze school is onderwijs op maat, waarbij veel gedifferentieerd wordt. Dat de school waarde hecht aan burgerschapsvorming, blijkt uit de volgende uitspraak: “Het is een taak van de school om bewuste burgers te vormen.” Zo is het doel van School 3 voor wat betreft burgerschapsvorming om de kinderen aan het einde van groep 8 een gevuld rugzakje mee te geven. Dit rugzakje is gevuld met vaardigheden en kennis, zodat de kinderen goed kunnen functioneren in de samenleving. Volgens de directeur zit burgerschapsvorming ook in de zorg voor elkaar en het kijken naar de omgeving van de school. Zo worden er buitenschoolse activiteiten georganiseerd zodat leerlingen in contact komen met de omgeving van de school. Tevens ziet School 3 zichzelf als een kleine maatschappij omdat de school met zijn diversiteit in culturele achtergronden en opleidingsniveaus een goede afspiegeling vormt van een grote stad in Nederland.

In Tabel 4 is te zien dat de leerlingenraad van School 3 uit negen kinderen bestaat, waarvan vijf leerlingen in groep 5 of hoger zitten. In Tabel 9 is te zien hoe deze vijf leerlingen en de directeur van School 3 de door de school aan de leerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning beoordelen.

Tabel 9

Hoe de bovenbouwleerlingen (\geq groep 5) en de directeur van School 3 de door de school aan de leerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning beoordelen.

De ondersteuning van de leerlingenraad	Leerlingen (n=5)		Directeur (n=1)	
	M	%	M	%
Vorming (4 items)	1,0	25,0	2,0	50,0
Begeleiding directeur (5 items)	5,0	16,7	12,0	41,4
Budget (1 item)	0,0	0,0	0,0	0,0
Bevoegdheden (6 items)	3,2	45,7	3,0	42,9
Overall <i>M</i> totale ondersteuning	9,2	21,9	17,0	41,5*
Overall <i>SD</i> totale ondersteuning	5,4		-	

Noot. M = het gemiddelde aantal punten per onderdeel van ondersteuning.

Noot. % = het gemiddeld aantal punten dat leerlingen halen als percentage van het totaal aantal punten (0% = geen ondersteuning; 100% = volledige ondersteuning).

Noot. * de totaalscore van ondersteuning, niet het gemiddelde.

In Tabel 9 is te zien dat de leerlingen de vorming van de leerlingen van de leerlingenraad met gemiddeld 25,0% van de haalbare punten beoordelen. Voor wat betreft de vaardigheden vergaderen, communiceren en organiseren van activiteiten hebben slechts 2 van de 5 leerlingen aangegeven les te krijgen van leerkrachten binnen de school en slechts 1 van de 5 leerlingen van externen. Daarnaast is in Tabel 9 te zien dat de leerlingen de begeleiding door de directeur met gemiddeld 16,7% van de haalbare punten beoordelen. Zo heeft slechts 1 van de 5 leerlingen aangegeven te worden ondersteund door de directeur in het organiseren van activiteiten. Net als op School 1, heeft geen van de leerlingen aangegeven dat de leerlingenraad over een eigen budget beschikt. Tenslotte beoordelen de leerlingen de bevoegdheden van de leerlingenraad met 45,7% van de haalbare punten. Zo hebben de vijf leerlingen van School 3, net als de leerlingen van School 1 en 2, aangegeven onderwerpen tijdens de bijeenkomsten van de leerlingenraad te mogen inbrengen. Daarnaast hebben 4 van de 5 leerlingen aangegeven leerkrachten en/of de directeur te mogen adviseren. In tegenstelling tot de leerlingen van School 1 en 2, heeft geen van de leerlingen van School 3 aangegeven dat de leerlingenraad bij andere vergaderingen van de school aanwezig is en dat de leerlingenraad beslissingen mag nemen zonder goedkeuring van de directeur. Aan de hand van deze vier onderdelen beoordelen de leerlingen van School 3 de totale ondersteuning met

21,9% van de haalbare punten.

Ook bij de directeur is nagegaan hoe deze de ondersteuning beoordeelt. Opvallend is dat de directeur de ondersteuning bij de vorming en begeleiding door de directeur zelf hoger beoordeelt dan de leerlingen. Dit is terug te zien in de totale ondersteuning die de school aan de leerlingenraad biedt, die volgens de directeur hoger is dan volgens de leerlingen.

Tabel 10

De (interne en externe) politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen (\geq groep 5) van de leerlingenraad van School 3.

	Politieke efficacy van leerlingen van de leerlingenraad		
	Intern (n=5)	Extern (n=5)	Totaal (n=5)
<i>M</i>	4,1	4,1	4,1
<i>SD</i>	0,1	0,2	0,1

Noot. Gebaseerd op een 5-puntsschaal (1=laag, 5=hoog).

Tabel 10 geeft de gemiddelde interne en externe politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad van School 3 weer. Net als de leerlingen van School 1 en 2, scoren de leerlingen van School 3 gemiddeld een 4,1 op politieke efficacy. Dit betekent dat zij redelijk sterk het gevoel hebben invloed te kunnen uitoefenen op de school.

Casus 4; School 4.

Op School 4 zitten voornamelijk allochtone kinderen met een Turkse, Marokkaanse of andere niet-westerse afkomst. De directeur beschrijft het onderwijs dat op School 4 wordt gegeven als volgt: “We hebben geen etiket als Dalton. Wel geloven wij in de verschillen van leerlingen en dat gaat er over dat je tegemoet komt aan de individuele behoeftes van leerlingen. In die zin geven wij onderwijs op maat.” Volgens de directeur vormt de leerlingenraad een belangrijk onderdeel van de burgerschapsvorming op School 4. Het doel van de leerlingenraad van deze school is voornamelijk dat er meer met in plaats van alleen over de leerlingen wordt gepraat. Daarnaast heeft het opzetten van de leerlingenraad op School 4 nog andere doelen. Door deel te nemen aan de leerlingenraad leren kinderen namelijk hoe ze een groep moeten vertegenwoordigen, ze met hun ideeën en met de ideeën van hun klasgenootjes invloed hebben op de eigen leeromgeving en dingen kunnen bereiken door zich gezamenlijk ervoor in te zetten.

In Tabel 4 is te zien dat de leerlingenraad van School 4 uit 12 leerlingen bestaat, uit groep 3 tot en met 8 elk twee leerlingen. Hiervan zitten acht leerlingen in groep 5 of hoger. In

Tabel 11 is de beoordeling van deze acht leerlingen te zien voor wat betreft de door de school aan de leerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning.

Tabel 11

Hoe de bovenbouwleerlingen (\geq groep 5) en de directeur van School 4 de door de school aan de leerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning beoordelen.

De ondersteuning van de leerlingenraad	Leerlingen (n=8)		Directeur (n=1)	
	M	%	M	%
Vorming (4 items)	0,5	12,5	0,0	0,0
Begeleiding directeur (5 items)	9,8	32,5	8,0	27,6
Budget (1 item)	0,0	0,0	0,0	0,0
Bevoegdheden (6 items)	3,9	55,4	4,0	57,1
Overall M totale ondersteuning	14,1	33,6	12,0	29,3
Overall SD totale ondersteuning	5,3		-	

Noot. M = het gemiddelde aantal punten per onderdeel van ondersteuning.

Noot. % = het gemiddeld aantal punten dat leerlingen halen als percentage van het totaal aantal punten (0% = geen ondersteuning; 100% = volledige ondersteuning).

Noot. * de totaalscore van ondersteuning, niet het gemiddelde.

In Tabel 11 is te zien dat de acht leerlingen van School 4 de ondersteuning voor wat betreft de vorming van de leerlingen van de leerlingenraad gemiddeld met slechts 12,5% van de haalbare punten beoordelen. Voor wat betreft de vaardigheden vergaderen, communiceren en organiseren van activiteiten hebben slechts 3 van de 8 leerlingen aangegeven les te krijgen van leerkrachten binnen de school en slechts 1 van de 8 leerlingen van externen. Daarentegen hebben de meeste leerlingen aangegeven te worden begeleid door de directeur. Alleen verschilt per leerling de mate van ondersteuning die zij ervaren. In Tabel 11 is te zien dat de leerlingen de begeleiding door de directeur gemiddeld met 32,5% van de haalbare punten beoordelen. Het derde onderdeel van ondersteuning is het budget van de leerlingenraad. Net als op School 1 en 3 hebben zowel de leerlingen als de directeur van School 4 aangegeven dat de leerlingenraad niet over een eigen budget beschikt. Tevens is er gekeken naar de bevoegdheden van de leerlingen van de leerlingenraad. De leerlingen beoordelen de bevoegdheden met 55,4% van de haalbare punten. Zo hebben 6 van de 8 leerlingen aangegeven zowel de leerkrachten als directeur te mogen adviseren en hebben alle acht leerlingen aangegeven onderwerpen tijdens de bijeenkomsten van de leerlingenraad te mogen

inbrengen. Dit is een redelijk hoge beoordeling van de bevoegdheden van de leerlingen van de leerlingenraad. Slechts 2 van de 8 leerlingen hebben aangegeven alleen de directeur te mogen adviseren. Aan de hand van deze vier onderdelen beoordelen de leerlingen van School 4 de totale ondersteuning met 33,6% van de haalbare punten.

Ook bij de directeur van School 4 is de door de school aan de leerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning nagegaan. In Tabel 11 is te zien dat de directeur de ondersteuning met 29,3% van de haalbare punten beoordeelt. Net zoals bij School 1 beoordelen de leerlingen van School 4 de ondersteuning dus net iets hoger dan de directeur. Dat de beoordeling van de directeur iets lager is, heeft er met name mee te maken dat de directeur heeft aangegeven dat de school de leerlingen van de leerlingenraad niet in vorming voorziet en dat directeur de eigen begeleiding van de leerlingenraad minder hoog beoordeelt.

Tabel 12

De (interne en externe) politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen (\geq groep 5) van de leerlingenraad van School 4.

	Politieke efficacy van leerlingen van de leerlingenraad		
	Intern (n=8)	Extern (n=8)	Totaal (n=8)
<i>M</i>	3,9	4,0	3,9
<i>SD</i>	0,1	0,1	0,1

Noot. Gebaseerd op een 5-puntsschaal (1=laag, 5=hoog).

In Tabel 12 is de gemiddelde interne en externe politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad van School 4 weergegeven. De leerlingen hebben gemiddeld een score van 3,9 behaald op de politieke efficacy. Net als de leerlingen van de andere drie scholen, hebben de leerlingen dus redelijk sterk het gevoel dat ze invloed kunnen uitoefenen op de school.

Cross case analyse

In Tabel 13 en 14 zijn de resultaten van de vier scholen samengevoegd. In Tabel 13 is de gemiddelde beoordeling van de door de scholen aan de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraden geboden ondersteuning volgens de bovenbouwleerlingen en de directeuren weergegeven.

Tabel 13

Hoe de bovenbouwleerlingen (\geq groep 5) en de directeur van de vier betrokken scholen de door de scholen aan de leerlingen van de leerlingenraad geboden ondersteuning beoordelen.

De ondersteuning van de leerlingenraad	Leerlingen (n=27)		Directeuren (n=4)	
	M	%	M	%
Vorming (4 items)	0,7	16,8	1,0	25,0
Begeleiding directeur (5 items)	10,2	34,0	12,3	42,2
Budget (1 item)	0,1	11,1	0,0	0,0
Bevoegdheden (6 items)	3,8	54,0	3,5	50,0
Overall <i>M</i> totale ondersteuning	14,8	35,2	16,8	40,9
Overall <i>SD</i> totale ondersteuning	6,4		8,1	

Noot. M = het gemiddelde aantal punten per onderdeel van ondersteuning.

Noot. % = het gemiddeld aantal punten dat leerlingen halen als percentage van het totaal aantal punten (0% = geen ondersteuning; 100% = volledige ondersteuning).

In Tabel 13 is te zien dat de leerlingen de door de vier betrokken scholen aan de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraden geboden ondersteuning in totaal met gemiddeld 35,2% van de haalbare punten beoordelen. De directeuren beoordelen de totale ondersteuning met gemiddeld 40,9% van de haalbare punten, wat iets hoger is dan de gemiddelde beoordeling door de leerlingen. Tabel 13 laat ook zien dat de directeuren de onderdelen vorming en de eigen begeleiding van de leerlingenraad gemiddeld beter beoordelen dan de leerlingen. Zo beoordelen de directeuren de door scholen aan de leerlingen van de leerlingenraad geboden vorming beter (25,0%) dan de leerlingen (16,7%). Ook hun eigen begeleiding van de leerlingen van de leerlingenraad hebben de directeuren beter beoordeeld (42,2%) dan de leerlingen (34,0%). Daarentegen worden de onderdelen budget en bevoegdheden van de leerlingen van de leerlingenraad beter beoordeeld door de leerlingen. Zo hebben 3 van de 27 leerlingen aangegeven dat de leerlingenraad over een eigen budget beschikt, terwijl de directeuren hebben aangegeven dat dit niet het geval is. Daarnaast scoren de leerlingen hoger op de bevoegdheden van de leerlingenraden dan de directeuren, omdat sommige leerlingen op bepaalde items ja hebben geantwoord terwijl de directeuren de aanwezigheid van dat item hebben ontkent. Voorbeelden van zulke items zijn: de leerlingenraad is aanwezig bij andere vergaderingen van de school; de leerlingen van de leerlingenraad kunnen zelf beslissingen nemen, zonder toestemming van de directeur en/of de

leerkracht. Zowel de leerlingen als de directeuren hebben aangegeven dat de leerlingen tijdens de bijeenkomsten van de leerlingenraden onderwerpen mogen inbrengen en dat de leerlingen zowel de leerkrachten als directeuren mogen adviseren.

Tabel 14

De (interne en externe) politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen (\geq groep 5) van de leerlingenraden van de vier betrokken scholen.

	Politieke efficacy van leerlingen van de leerlingenraad			
	School 1 (n=8)	School 2 (n=6)	School 3 (n=5)	School 4 (n=8)
<i>M</i>	4,1	4,1	4,1	3,9
<i>SD</i>	0,1	0,1	0,1	0,1

Noot. Gebaseerd op een 5-puntsschaal (1=laag, 5=hoog).

In Tabel 14 zijn de resultaten voor wat betreft de politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de betrokken leerlingenraden weergegeven. Opvallend is dat de leerlingen van School 1, 2 en 3 gemiddeld even hoog scoren op de politieke efficacy ($M \approx 4,1$). De leerlingen van School 4 hebben gemiddeld een score van 3,9 behaald. Deze gemiddelden laten zien dat de leerlingen redelijk sterk het gevoel hebben invloed te kunnen uitoefenen op de school.

In Tabel 13 en 14 is te zien dat de bovenbouwleerlingen van de betrokken leerlingenraden ongeacht de beoordeling van de ondersteuning die door de scholen aan de leerlingen van hun leerlingenraad wordt geboden, gemiddeld ongeveer even hoog scoren op politieke efficacy. Deze onafhankelijkheid is ook terug te zien in de correlatiecoëfficiënten tussen de variabelen die in dit onderzoek centraal staan. De correlatiecoëfficiënt tussen de beoordeling van de ondersteuning volgens de bovenbouwleerlingen en de politieke efficacy van deze leerlingen bedraagt $-0,092$ ($p=0,653$). Daarnaast is er tussen de beoordeling van de ondersteuning volgens de directeuren en de politieke efficacy van de leerlingen een correlatiecoëfficiënt van $0,336$ ($p=0,664$) gevonden. Deze correlatiecoëfficiënten wijzen op geen of een zwak positieve samenhang tussen de variabelen ondersteuning en politieke efficacy, omdat beide dicht tegen de 0 aan zitten. Wat ook opvalt is dat de p-waarde van beide correlaties duidelijk groter is dan het gebruikte significantieniveau $0,05$.

Conclusie en discussie

De vraag die in dit onderzoek centraal staat is: *In hoeverre is er sprake van een samenhang tussen de ondersteuning die Nederlandse basisscholen aan de bovenbouwleerlingen van hun leerlingenraad bieden en de politieke efficacy van deze leerlingen?* Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn gegevens verzameld voor wat betreft de ondersteuning die scholen volgens de directeuren en de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad aan hun leerlingenraad bieden en is de politieke efficacy bij de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraden gemeten. Bij dit onderzoek waren 4 directeuren en, na het verwijderen van de twee uitschieters, 27 bovenbouwleerlingen betrokken.

Allereerst is gebleken dat de leerlingen die aan de leerlingenraad geboden ondersteuning met gemiddeld 35,2% en de directeuren met gemiddeld 40,9% van de haalbare punten beoordelen. Dit betekent dat zowel de leerlingen als de directeuren minder dan de helft van de haalbare punten aan de ondersteuning toekennen. Daarnaast is opvallend dat de leerlingen op bepaalde items geen ondersteuning ervaren. Slechts 3 van de 27 leerlingen hebben aangegeven dat de leerlingenraad over een eigen budget beschikt, de leerlingenraad ook bij andere vergaderingen van de school aanwezig is en beslissingen mag nemen zonder goedkeuring van de directeur. Alle vier directeuren ontkennen de aanwezigheid van deze drie items. Voor wat betreft de vaardigheden vergaderen, communiceren en organiseren van activiteiten hebben slechts 8 van de 27 leerlingen aangegeven les te krijgen van leerkrachten binnen de school en slechts 7 van de 27 leerlingen van externen.

Ten tweede is de (interne en externe) politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraden gemeten. Op een 5-puntsschaal scoren de leerlingen van School 1, 2 en 3 gemiddeld een 4,1 en die van School 4 gemiddeld een 3,9. Hieruit kan worden afgeleid dat de leerlingen gemiddeld gezien op politieke efficacy hoog scoren en dus een redelijk sterk gevoel hebben dat zij invloed kunnen uitoefenen op hun school.

Op grond van de verzamelde resultaten is een antwoord op de hoofdvraag geformuleerd. De conclusie is dat uit de resultaten blijkt dat er geen significante samenhang is tussen de twee variabelen, de ondersteuning die basisscholen aan de bovenbouwleerlingen van hun leerlingenraad bieden en de politieke efficacy van deze leerlingen. Deze conclusie is gebaseerd op twee correlatiecoëfficiënten. Tussen de ondersteuning die volgens de leerlingen door scholen aan hun leerlingenraad wordt geboden en de politieke efficacy van de leerlingen is een correlatiecoëfficiënt van $-0,092$ ($p=0,653$) gevonden. Daarnaast is er tussen de ondersteuning volgens de directeuren en de politieke efficacy van de leerlingen een correlatiecoëfficiënt van $0,336$ ($p=0,664$) gevonden. Deze correlatiecoëfficiënten wijzen op

geen of nauwelijks samenhang omdat de ene dicht tegen de 0 aan zit en de ander een zwak positieve samenhang aantoont. Tevens valt op dat beide correlatiecoëfficiënten een p-waarde hebben die duidelijk hoger is dan het gebruikte significantieniveau 0,05. Bij een hoge p-waarde kan er vanuit worden gegaan dat het resultaat op toeval berust en dus niet significant is. Geen significante samenhang houdt in, dat de leerlingen van de leerlingenraden onafhankelijk van de mate van ondersteuning die zij ervaren, gemiddeld redelijk sterk het gevoel hebben invloed te kunnen uitoefenen op hun school.

De aanleiding voor dit onderzoek was dat scholen die een leerlingenraad willen opzetten niet over voldoende handvatten beschikken (Berlet, 2009). In dit onderzoek worden de leerlingenraden van vier verschillende scholen beschreven met als doel scholen die een leerlingenraad willen opzetten handvatten te bieden en zo het opzetten van leerlingenraden te stimuleren. Daarnaast richt dit onderzoek zich, net als het Vlaamse onderzoek (Adriaensens & Delvaux, 2006), op de ondersteuning die scholen aan hun leerlingenraad bieden bij het leren van nieuwe vaardigheden. De theoretische vooronderstelling was dat de ondersteuning die scholen aan de leerlingen van hun leerlingenraad bieden van belang is voor het bevorderen van de burgerschapsvorming van deze leerlingen. Door het bieden van ondersteuning zijn alle leerlingen in staat om hun burgerschapscompetentie te ontwikkelen, actief te kunnen deelnemen aan de bijeenkomsten van de leerlingenraad en te worden opgeleid tot “goede” burgers (Vygotsky, 1978; Rietveld-Van Santvoord, 2007; Kuhlemeier & Van Boxtel & Van Til, 2012; Van der Weijden, 2002).

Gezien het belang van ondersteuning was de verwachting dat hoe meer een school de leerlingen van de leerlingenraad ondersteunt, hoe hoger deze leerlingen op politieke efficacy zullen scoren. Oftewel, er werd een positieve samenhang tussen deze twee variabelen verwacht. Deze hypothese is in dit onderzoek niet bevestigd omdat uit de correlatiecoëfficiënten geen of slechts een zwakke significante samenhang is gebleken. Dat er sprake is van geen of slechts een significante samenhang verdient nadere discussie en onderzoek.

In dit onderzoek is de ondersteuning van Nederlandse basisscholen aan hun leerlingenraad gemeten op basis van onderzoek naar de ondersteuning van leerlingenraden op middelbare scholen in Vlaanderen (Adriaensens & Delvaux, 2006). Toch verschillen de onderzoeken in de manier waarop deze ondersteuning is gemeten. Zo is in dit onderzoek de ondersteuning niet alleen gemeten bij de directeuren zoals in het Vlaamse onderzoek, maar ook bij de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraden. Een ander sterk punt van dit

onderzoek is dat het gericht is op leerlingen van groep 5 en hoger. Hierdoor is de kans groter dat de leerlingen de vragenlijsten goed hebben begrepen. Toch moet er rekening worden gehouden met het feit dat de vragenlijsten vooraf niet op lengte en duidelijkheid zijn getest, waardoor er niet met zekerheid kan worden gezegd dat sommige vragen niet te lastig waren en dat leerlingen niet gekokt hebben.

Tevens zijn er ook een aantal discussiepunten denkbaar bij de conclusie van dit onderzoek, geen significante samenhang tussen de ondersteuning die scholen aan hun leerlingenraad bieden en de politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de betrokken leerlingenraden. In tegenstelling tot het Vlaamse onderzoek heeft dit onderzoek niet de begeleiding van leerkrachten, maar alleen de begeleiding van de directeuren onderzocht, omdat de vier betrokken leerlingenraden door de directeur van de school worden begeleid. Toch gaven de directeuren tijdens het interview aan dat de leerkrachten een belangrijke rol spelen in het bieden van ondersteuning. Om dit ook bij de leerlingen na te gaan is één vraag hierover opgenomen in de vragenlijst. Zes van de 27 bovenbouwleerlingen hebben aangegeven te worden ondersteund door leerkrachten. Dit bevestigt de belangrijke rol van leerkrachten voor de ondersteuning van de leerlingen.

Een ander discussiepunt is de manier waarop de verzamelde gegevens met elkaar zijn vergeleken. Uit de paragraaf *De resultaten* kan worden opgemaakt dat de scholen en leerlingenraden op meerdere gebieden van elkaar verschillen. De scholen verschillen in hun onderwijsconcept en in de manier waarop hun leerlingenraden zijn vormgegeven. Zo verschillen de leerlingenraden in de groepen die worden vertegenwoordigd, het aantal deelnemende leerlingen, het aantal bijeenkomsten en hoe de tijdens de bijeenkomsten besproken punten worden teruggekoppeld naar de leerkrachten en leerlingen die niet in de leerlingenraad zitten. Met deze verschillen is in dit onderzoek geen rekening gehouden. Ook is in dit onderzoek geen rekening gehouden met de kennis en vaardigheden van de leerlingen, alhoewel het niveau van de leerlingen van invloed is op de zone van naaste ontwikkeling en dus ook op de mate van ondersteuning die door de scholen aan de leerlingen wordt geboden (Vygotsky, 1978).

Een derde discussiepunt zou kunnen zijn dat niet alle leerlingenraden op hetzelfde moment zijn opgericht. De leerlingenraden van School 1, 3 en 4 zijn aan het begin van het schooljaar 2013-2014 opgericht, terwijl de leerlingenraad van School 2 in januari 2014 is opgericht. De leerlingenraad is voor de meeste leerlingen, die nog niet eerder in een leerlingenraad hebben gezeten, een nieuwe omgeving. Dit betekent dat de nieuwe vaardigheden en verantwoordelijkheden die van de leerlingen worden verwacht, met name in

het begin meer ondersteuning nodig hebben (Vygotsky, 1978; Pasek, 2008). Dat zie je ook terug in dit onderzoek. Zo beoordelen de leerlingen van de leerlingenraad van School 2 de ondersteuning gemiddeld met de meeste punten (46,0%). Bij het meten van de ondersteuning dient er dus rekening te worden gehouden met het feit dat ondersteuning een momentopname is. Ook bij de politieke efficacy kan er sprake zijn van een momentopname. Leerlingen kunnen de ene dag sterker het gevoel hebben invloed te kunnen uitoefenen op hun school dan op een andere dag. Daarnaast is het de vraag of de leerlingen zichzelf niet overschatten in hun politieke efficacy. Of dit daadwerkelijk het geval is, kan worden nagegaan door de werkelijke politieke efficacy te meten.

Dat er geen significante samenhang tussen de ondersteuning die scholen aan hun leerlingenraad bieden en de politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad is gevonden, betekent het volgende voor de praktijk. Onafhankelijk van de mate van ondersteuning die scholen aan hun leerlingenraad bieden, scoren de leerlingen gemiddeld hoog op politieke efficacy ($M \approx 4,1$). Echter kan dit onderzoek niet het belang van ondersteuning voor de politieke efficacy van de leerlingen die in de leerlingenraad zitten onderbouwen, omdat er geen significante samenhang tussen die twee is gevonden. Wel kunnen scholen de leerlingenparticipatie vergroten door de leerlingen meer verantwoordelijkheden te geven, zoals een eigen budget en naast advies- ook beslissingsbevoegdheden. Hierdoor leren de leerlingen verantwoordelijkheden (van actief burgerschap) op zich te nemen. Met als gevolg dat de leerlingen meer het gevoel krijgen te kunnen participeren in de school, oftewel dat hun interne politieke efficacy toeneemt, waardoor de leerlingen zich meer gemotiveerd zullen voelen om te participeren in de school (Comber, 2005; Kahne & Westheimer, 2006).

Uit bovenstaande discussiepunten blijkt het belang van meer onderzoek naar de manier waarop het pure effect van door scholen aan hun leerlingenraad geboden ondersteuning kan worden onderzocht. Alleen dan kan het belang van deze ondersteuning daadwerkelijk worden nagegaan. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een effectmethode waarbij meerder toevalsfouten van invloed zijn op de resultaten en derhalve geen sprake is van een puur effect. De juiste methode om tot een puur effect te komen zou idealiter een experiment zijn met een leerlingenraad die wel ondersteuning krijgt en een controle groep (random toegewezen). Dit is echter ethisch niet verantwoord. Daarnaast dient bij vervolgonderzoek een grotere steekproef te worden gebruikt en om te voorkomen dat leerlingen hun politieke efficacy overschatten kan

deze beter aan de hand van kennisvragen, in plaats van zelfbeoordelingsvragen, worden gemeten.

Literatuurlijst

- Adriaensens, S., & Delvaux, E. (2006). Evaluatie van het participatiegebeuren in het basis-en secundair onderwijs in Vlaanderen. Vlaams Ministerie van Onderwijs.
- Berlet, I. (2009). Leren participeren in de praktijk. De leerlingenraad in het Praktijkonderwijs: visie, voorbeelden, handreikingen. Enschede: Slo. Bloemberg, F. Verkregen op 1 november 2013, van http://jongeburgers.slo.nl/klas/vb5/2009_Leren_Participeren_in_de_praktijk.pdf/
- Beeker, A., & Canton, J., & Trimbos, B. (2008). Scaffolding. Technieken om MVT leerlingen hoger te laten reiken.
- Comber, M. K. (2005). Civic skills and civic education: An empirical assessment.
- Dam, G. ten, & Volman, M. (1999). *Scholen voor sociale competentie. Een pedagogisch-didactische benadering*. Lisse: Swets & Zeitlinger Publishers.
- Dam, G. ten, & Geijsel, F., & Reumerman, R., & Ledoux, G. (2010). Burgerschapscompetenties: de ontwikkeling van een meetinstrument. *Pedagogische Studiën*, 87, 5, 313-333.
- De Vlaamse Scholierenkoepel (z.j.). Opgehaald op 14 november 2013, van <http://www.scholierenkoepel.be/vorming>.
- Groof, S. de, & Elchardus, M., & Stevens, F. (2001). Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs tussen theorie en praktijk. *Eindrapport bij het OBPWO-project, 9801. Research methods in social relations*. Wadsworth, Cengage Learning. Hilversum: Kwintessens.
- Joosten, F., & Heggeler, M. ten & Pot, L. (2009). *Handleiding SCOL. Sociale Competentie Observatie Lijst. Primair Onderwijs*. Rotterdam: Ton Kuijpers Vormgeving.
- Kahne, J., & Westheimer, J. (2006). The limits of political efficacy: Educating citizens for a democratic society. *PS: Political Science & Politics*, 39(02), 289-296.
- Linde, N van der, & Sarti, A., & Rutjes, L. (2006). Rule your school. Participatie van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Amsterdam: Stichting Alexander.
- Kuhlemeier, H., & Boxtel, H. van, & Til, A. van (2012). Balans van de sociale opbrengsten in het basisonderwijs. Arnhem: Cito.
- May, J. (2006). Ladders, stars and triangles. Old and new theory for the practice of public participation. *International Journal of Market Research*, 48, p. 305-319

- Mc Andrew, M., & C. Tessier & G. Bourgeault (1997). L'éducation à la citoyenneté en milieu scolaire au Canada, aux États-Unis et en France: des orientations aux réalisations. *Revue française de pédagogie*, 57-77.
- Mitra, D. L., & Serriere, S. C. (2012). Student Voice in Elementary School Reform Examining Youth Development in Fifth Graders. *American Educational Research Journal*, 49(4), 743-774.
- Niemi, R. G., & Craig, S. C., & Mattei, F. (1991). Measuring internal political efficacy in the 1988 National Election Study. *The American Political Science Review*.
- Onderwijsraad (2012). Verder met burgerschap in het onderwijs. Advies aan de minister van onderwijs, cultuur en wetenschap. Den Haag: Onderwijsraad. Opgehaald 23 januari 2014, van <http://www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/725/documenten/verder-met-burgerschap-in-het-onderwijs.pdf>.
- Osler, A., & H. Starkey (1998). "Children's rights and citizenship: some implications for the management of schools." In: *The International Journal of Children's Rights*, 6(3): 313-333.
- Pasek, J., & Feldman, L., & Romer, D., & Jamieson, K. H. (2008). Schools as incubators of democratic participation: Building long-term political efficacy with civic education. *Applied Developmental Science*, 12(1), 26-37. *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar*. Amsterdam: Elsevier-Reed Business.
- Rietveld-Van Santvoord, E. (2007). Sociale competenties en burgerschap in de klas. *Jeugd in School en Wereld*, 92, 34-36.
- Schreuders, L., & Boogaard, M., Fukkink, R., & Hoex, J. (2011). *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar*. Amsterdam: Elsevier-Reed Business.
- Vlaams Parlement (2004). Participatiedecreet. Opgehaald op 15 april 2014, van <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13487>.
- Vygotskiï, L. L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*.
- Weijden, H. van der (2002). Leer leerlingen vergaderen. *Pedagogiek*, 22(3), 191-196.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (Vol. 5).

Bijlagen

Bijlage 1; Interview met directeuren

Interview met directeur of directrice

Datum:

Algemene gegevens

Naam school: _____

Naam directie: _____

Geslacht van de directeur of directrice van de school

- Man
- Vrouw

Geluidsopname:

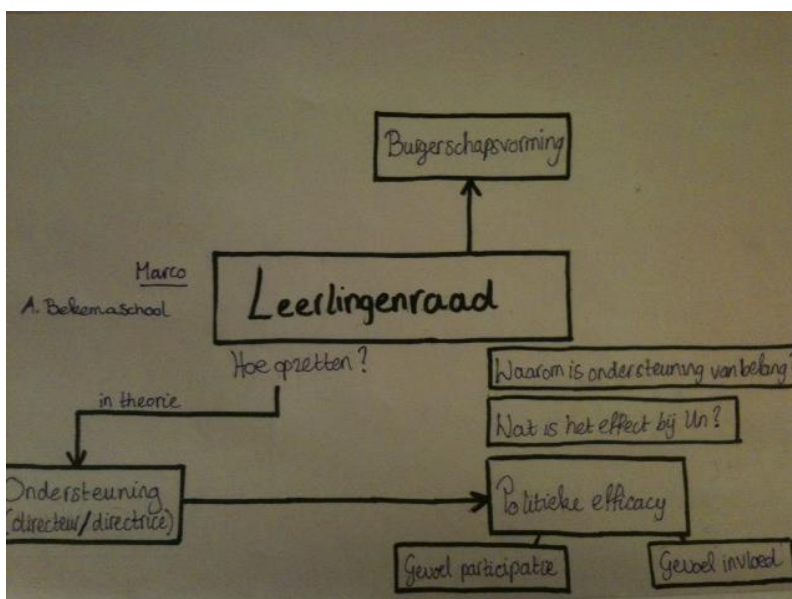
- Ja
- Nee

Toelichting: Ik heb gekozen voor het maken van geluidsopnames, omdat dit mij in staat stelt om mij tijdens het interview op de inhoud van het gesprek en het stellen van de juiste vragen te richten. Zo kan ik na het interview het gesprek terugluisteren en de belangrijkste informatie eruit halen.

Introductie van het interview

Aan de hand van een schematische weergave van mijn onderzoek zal ik aan het begin van het interview mijn onderzoek introduceren. De schematische weergave staat afgebeeld in Afbeelding 1 en 2.

Afbeelding 1. Schematische weergave van de aanleiding van mijn onderzoek

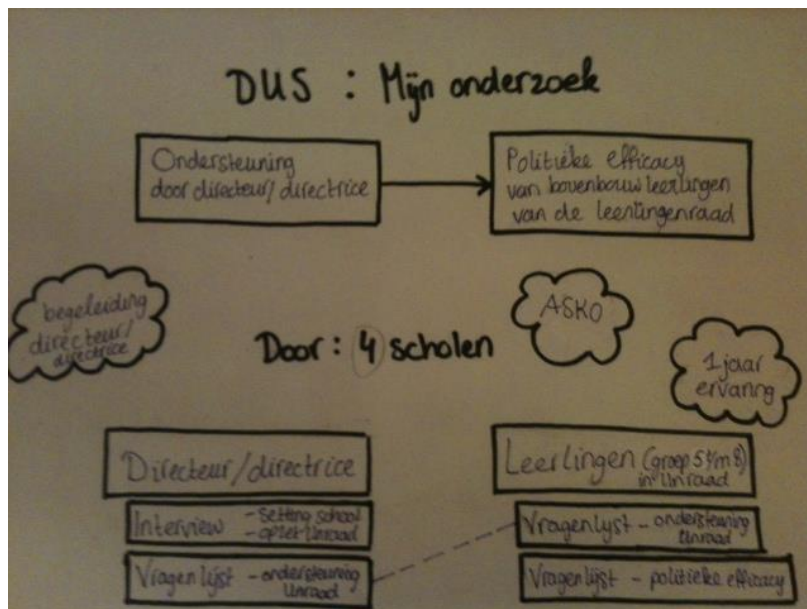

Bij de bovenstaande schematische weergave wordt de aanleiding van mijn onderzoek duidelijk gevisualiseerd. Bij Afbeelding 1 hoort de volgende tekst:

Sinds september 2013 ben ik bezig met mijn bacheloronderzoek. De aanleiding van dit onderzoek is de vraag van een directeur van een basisschool in Amsterdam, die de wens heeft om een leerlingenraad op te zetten. Uit actueel onderzoek is gebleken dat het opzetten van een leerlingenraad de burgerschapscompetenties van leerlingen, zowel in als buiten de leerlingenraad, bevordert. Voor het opzetten van een leerlingenraad ben ik in de literatuur op zoek gegaan naar informatie. Al snel bleek uit verschillende onderzoeken dat ondersteuning van belang is voor het leren van nieuwe vaardigheden en voor een goed werkende leerlingenraad. Zo stelde ik mijzelf de vraag WAAROM ondersteuning van belang is voor een goed werkende leerlingenraad. Om een antwoord op deze vraag te kunnen formuleren besloot ik mij op het effect van de ondersteuning van de leerlingenraad bij de leerlingen van de leerlingenraad te richten. In de literatuur ging ik op zoek naar een manier hoe ik het effect zou kunnen meten. Zo besloot ik me op de politieke efficacy van de leerlingen in de leerlingenraad te richten. De politieke efficacy bestaat uit twee onderdelen. Allereerst bestaat het uit het gevoel dat kinderen hebben om te kunnen participeren in de school. Daarnaast bestaat het uit het gevoel dat leerlingen hebben om invloed te kunnen hebben op de school. Aan de hand van actuele onderzoeken verwacht ik dat hoe meer de leerlingenraad wordt ondersteund, hoe hoger de leerlingen op politieke efficacy zullen scoren en dus hoe hoger de kans dat er sprake is van een goed werkende leerlingenraad.

Na het duidelijk beschrijven van de aanleiding van mijn onderzoek, zal ik nog het onderzoek zelf toelichten. Ook hiervan heb ik een schematische weergave gemaakt, zie Afbeelding 2. Onder de afbeelding staat de bijbehorende tekst.

Afbeelding 2. Schematische weergave van de inhoud van mijn onderzoek.

Om na te gaan of ondersteuning van de leerlingenraad daadwerkelijk van belang is voor een goed werkende leerlingenraad, onderzoek ik de samenhang tussen de ondersteuning die de directeur of directrice aan de leerlingen van de leerlingenraad biedt en de politieke efficacy van de bovenbouwleerlingen in de leerlingenraad. Om dit onderzoek uit te kunnen voeren ging ik op zoek naar basisscholen die wilden deelnemen. Bij het selecteren van

basisscholen stelde ik de drie criteria op om de onderzoeksomgeving zo gelijk mogelijk te houden en zo de resultaten betrouwbaarder en valide te maken. Zo dienden de deelnemende basisscholen bij het schoolbestuur ASKO te horen, minstens één jaar ervaring te hebben met het begeleiden van een leerlingenraad en diende de leerlingenraad door de directeur of directrice van de school ondersteund te worden. Het derde selectie criterium heb ik gekozen, omdat de directeur van de school, waarvoor dit onderzoek wordt uitgevoerd, ook als directeur de leerlingenraad wil gaan ondersteunen. Aan de hand van deze selectiecriteria doen vier basisscholen mee aan dit onderzoek: school 1, school 2, school 3 en school 4.

Om een antwoord op mijn onderzoeksvraag te kunnen formuleren heb ik verschillende meetinstrumenten opgesteld. Zo neem ik bij de directeuren of directrices van de basisscholen een interview en vragenlijst af om de setting van de school in kaart te brengen, na te gaan hoe de school de leerlingenraad heeft opgezet en hoe zij de leerlingen van de leerlingenraad ondersteunen. Aan de hand van de vragenlijst die door de directeuren en directrices zijn ingevuld maak ik weer een vragenlijst voor de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad, om na te gaan hoe zij de ondersteuning ervaren. Komt de ondersteuning die de leerlingen ervaren overeen met de ondersteuning die de directeuren en directrices zeggen te geven? Aan de hand van het interview en de vragenlijst hoop ik meer informatie te hebben over het opzetten van een leerlingenraad en hoe de leerlingenraad kan worden ondersteund door de directeur of directrice van de school. Deze informatie is van belang, omdat de school waarvoor dit onderzoek wordt uitgevoerd dit als handvatten voor het opzetten van een leerlingenraad kunnen gebruiken. Daarna wordt er nog een vragenlijst bij de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad afgenomen om de politieke efficacy van hen te meten. De reden dat dit onderzoek op de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad is gericht, heeft ermee te maken dat er zelfbeoordelvragen zijn opgenomen in de vragenlijst. Hoe ouder leerlingen zijn, hoe beter zij in staat zijn om zelfbeoordelvragen te beantwoorden.

Tijdens deze afspraak zal het interview en de eerste vragenlijst worden afgenomen. Ik verwacht dat het interview ongeveer 60 minuten zal duren.

De resultaten van het interview, de vragenlijst en de geluidsopnames zullen vertrouwelijk worden behandeld.

Heeft u nog vragen over mijn onderzoek, voordat we met het interview beginnen?

(Emans, 2002)

De setting van de school

1. Hoe lang werkt u al op deze school als directeur/directrice?
2. Wanneer is deze school opgericht?
3. Hoeveel groepen heeft de school?
4. Wat is het onderwijsconcept van de school?
5. Wat is de visie van de school wat betreft burgerschapsvorming?
6. Proberen jullie als school de burgerschapscompetenties van de leerlingen te bevorderen?
 - a. Zo ja, hoe dan?

7. Hoe vaak komen de leerlingen van de leerlingenraad bij elkaar?
8. Hoe worden de leerlingen die niet in de leerlingenraad zitten bij de leerlingenraad betrokken?
9. Hoe wordt de inhoud van de bijeenkomsten van de leerlingenraad aan de leerlingen buiten de leerlingenraad teruggekoppeld?

Het opzetten van de leerlingenraad

1. Sinds welk schooljaar zijn begonnen met het opzetten van een leerlingenraad?
2. Waarom is er voor het opzetten van een leerlingenraad gekozen?
3. Wanneer is de leerlingenraad die nu actief is opgezet?
4. Welke groepen worden in de leerlingenraad vertegenwoordigd?
 - a. Waarom deze groepen?
 - b. Hoeveel leerlingen per groep?
5. Hoe worden de leerlingen geselecteerd of gekozen?
 - a. Waarom op deze manier?
6. Wat is het doel van de leerlingenraad?

De ondersteuning van de leerlingenraad door de directeur of directrice

Uitleg vragenlijst: De leerlingenraad is voor de gekozen of geselecteerde leerlingen een nieuwe omgeving, waar zij nieuwe en vaardigheden leren. Ik ben benieuwd naar de manier waarop u de leerlingenraad hierin ondersteunt. Om de ondersteuning die u aan de leerlingen van de leerlingenraad biedt goed in kaart te kunnen brengen dient u een vragenlijst in te vullen. Zie bijlage 2 *Vragenlijst ondersteuning volgens directeur of directrice*.

Afsluiting van het interview

- Bedankt voor het invullen van de vragenlijst.
 - Heeft u nog tips voor de vragenlijst?
- Voldeed het interview aan uw verwachtingen?
 - Zo nee, waarom niet?
- Zoals u in de schematische weergave van mijn onderzoek hebt kunnen zien dienen er ook nog twee vragenlijst bij de bovenbouwleerlingen van de leerlingenraad te worden afgenomen.

- Mogelijkheid: aan het begin van bijeenkomst de leerlingen de eerste vragenlijst laten invullen en aan het einde van de bijeenkomst de leerlingen de tweede vragenlijst laten invullen OF extra bijeenkomst?
- Is het mogelijk om de eerst volgende bijeenkomst van de leerlingenraad bij te wonen?
 - Observeren aan de hand van observatielijst met criteria van ondersteuning.
 - Datum & tijd van de bijeenkomst
- Hoe koppel ik de resultaten van mijn onderzoek terug op de school?
 - Verslag (midden/eind juni)
 - Presentatie op 22 mei (tijd nog onbekend)

Bijlage 2; Vragenlijst directeuren

Vragenlijst *De ondersteuning van de leerlingenraad volgens de directeur van de school.*

Uitleg

In de volgende vragenlijst wordt nagegaan hoe u de leerlingenraad ondersteunt. In dit onderzoek bestaat de ondersteuning van de leerlingenraad uit de volgende vier onderdelen: de begeleiding door de directeur, het budget van de leerlingenraad, de vorming van de leden van de leerlingenraad en de bevoegdheden van de leerlingenraad. Per onderdeel zullen er een aantal vragen worden gesteld en/of stellingen worden gegeven.

Algemene informatie

Let op, bij elke vraag of stelling staat aangegeven hoeveel antwoordopties u mag kiezen.

School:

De begeleiding van de leerlingenraad door de directeur of directrice

Naam:

1. Welke rol vervult u in de leerlingenraad? (meerdere antwoordopties kunnen worden gekozen)

- Leider
- Voorzitter
- Begeleider
- Notulist
- Anders, namelijk

2. Ik ben aanwezig bij alle bijeenkomsten van de leerlingenraad. (kies 1 antwoordoptie)

- Nee, want

-
- Ja
-

3. Tijdens de bijeenkomsten van de leerlingenraad ondersteun ik de leerlingen met het vergaderen. (kies 1 antwoordoptie)

- Nee
 - Ja, dat doe ik door (meerdere antwoordopties kunnen worden gekozen):
 - Het opzetten van de agenda
 - Het voorbereiden van de bijeenkomsten
 - Het bespreken van de doelen aan het begin van de bijeenkomst
 - Tips te geven
 - Het voordoen van taken en/of opdrachten
 - Te helpen met de structuur van vergaderen
 - Het verdelen van de rollen/taken
 - Het bewaken van de tijd
 - Te helpen bij de besluitvorming
 - Anders, namelijk
-

4. Tijdens de bijeenkomsten van de leerlingenraad ondersteun ik de leerlingen met het communiceren. (kies 1 antwoordoptie)

- Nee
 - Ja, dat doe ik bij (meerdere antwoordopties kunnen worden gekozen):
 - Het argumenteren
 - Het geven van meningen
 - Het debatteren
 - Het verplaatsen in andermans mening of situatie (inlevingsvermogen)
 - Het komen tot een compromis
 - Anders, namelijk
-

5. Tijdens de bijeenkomsten van de leerlingenraad ondersteun ik de leerlingen met het organiseren van activiteiten. (kies 1 antwoordoptie)

- Nee
- Ja, dat doe ik door (meerdere antwoordopties kunnen worden gekozen):
 - Mee te denken en mee te praten over de vorm en inhoud van de activiteit
 - Zo nodig te betalen namens de school.
 - Het zoeken naar subsidies of sponsors die willen meebetalen.
 - Het zorgen voor de (benodigde) materialen
 - Het maken van een taakverdeling (wie doet wat?)
 - Anders, namelijk

.....

6. Hoe bied ik ondersteuning aan de leerlingen van de leerlingenraad? (meerdere antwoordopties kunnen worden gekozen)

- Ik help ze
- Ik doe voor
- Ik geef tips
- Ik geef les over
- Ik geef feedback
- Anders, namelijk

De vorming van de leden van de leerlingenraad

7. Ik geef de leerlingen van de leerlingenraad extra les in vaardigheden die van belang zijn om goed te kunnen functioneren in de leerlingenraad, zoals in het vergaderen, communiceren en organiseren van activiteiten. (kies 1 antwoordoptie)

- Nee
- Ja, namelijk in

.....

8. De leerlingen van de leerlingenraad krijgen van mensen buiten de school ondersteuning in het leren van vergaderen, communiceren en het organiseren van activiteiten? (kies 1 antwoordoptie)

- Nee
- Ja, namelijk door
-

Toegevoegde vragen aan de hand van het eerste afgenomen interview

Alle leerlingen van de school krijgen les in het leren van vergaderen, communiceren of het organiseren van activiteiten.

- Nee
- Ja, namelijk in:

Alle leerlingen van de school krijgen trainingen van mensen buiten de school in het leren van vergaderen, communiceren en het organiseren van activiteiten.

- Nee

Het budget van de leerlingenraad

- Ja, namelijk in:

9. De leerlingenraad heeft een eigen budget. (kies 1 antwoordoptie)

- Nee
 - Ja, elk jaar geef ik de leerlingenraad namens de school een vast budget.
 - Ja, de leerlingen zamelen zelf geld in, door
 -
 - Ja, namelijk
 -
-

Let op: Indien het antwoord op de vorige vraag “nee” is, ga dan verder naar vraag 11.

10. De leerlingen mogen zelf beslissen wat ze met het budget doen. (kies 1 antwoordoptie)

- Nee, want ze hebben mijn toestemming nodig.
- Ja, maar alleen voor de volgende onderwerpen:

.....
.....

De bevoegdheden van de leerlingenraad

- Ja, voor alle onderwerpen.

11. Welke onderwerpen worden tijdens de bijeenkomsten van de leerlingenraad besproken?
(meerdere antwoordopties kunnen worden gekozen)

- Onderwerpen die de leerlingen aandragen.

Geef een aantal voorbeelden van deze onderwerpen:

.....
.....

- Onderwerpen die ik namens de school aandraag.

Geef een aantal voorbeelden van deze onderwerpen:

.....
.....

12. De leerlingenraad kan adviezen geven aan de directieleden en/of leerkrachten. (kies 1 antwoordoptie)

- Nee
- Ja, aan zowel mij als de leerkrachten.
- Ja, alleen aan de leerkrachten.
- Ja, alleen aan mij.

13. De leerlingenraad is aanwezig bij andere vergaderingen van de school, zoals bestuur-, MT-, directie- en ouderraadvergaderingen. (kies 1 antwoordoptie)

- Nee
 - Ja, namelijk bij de volgende vergaderingen:
 -
-

14. Op andere vergaderingen worden de verslagen van de leerlingenraad (met eventuele adviezen en voorstellen) besproken. (kies 1 antwoordoptie)

- Nee
 - Ja, namelijk bij de volgende vergaderingen:
 -
-

15. De leerlingen van de leerlingenraad beslissen mee over onderwerpen die in andere vergaderingen, zoals bestuur-, MT-, directie- en ouderraadvergaderingen, worden besproken. (kies 1 antwoordoptie)

- Nee
 - Ja
 - Anders, namelijk
 -
-

16. De leerlingen van de leerlingenraad kunnen zelf beslissingen nemen, zonder toestemming van mij en/of leerkrachten. (kies 1 antwoordoptie)

- Nee
- Ja, alleen over bepaalde onderwerpen, namelijk over:
-
-
- Ja, over alle onderwerpen.

Andere manieren van ondersteuning

17. Zijn er nog andere interventies die u doet om de leerlingen van de leerlingenraad te ondersteunen? (kies 1 antwoordoptie)

- Nee
- Ja, namelijk:

De tevredenheid over de ondersteuning van de leerlingenraad

18. Bent u tevreden met de ondersteuning die u aan de leerlingen van de leerlingenraad biedt? (kies 1 antwoordoptie)

- Nee, en ik zou de ondersteuning willen verbeteren door
- Ja, want

Zo ja, zou u tegelijkertijd de ondersteuning van de leerlingenraad nog willen verdiepen: (kies 1 antwoordoptie)

- Nee, want ik zou niet weten hoe ik de ondersteuning nog zou kunnen verdiepen.
- Nee, want ik ben tevreden over de ondersteuning die ik aan de leerlingenraad bied.
- Ja, door

**Dit is het einde van de vragenlijst.
Bedankt voor het invullen van de vragenlijst.**

.....

Bijlage 3; Vragenlijst leerlingenraad 1

Vragenlijst

Uitleg

Ik vraag me af hoe de directeur jullie of jou helpt in de leerlingenraad, daarom hoop ik dat je deze vragen zo goed mogelijk beantwoordt.

Let op, bij elke vraag staat hoeveel antwoorden je mag kiezen.

Algemene informatie

School:

Groep:

Leeftijd:

Geslacht: meisje / jongen

De begeleiding van de leerlingenraad door de directeur

1. Vertel eens wat jij moet doen in de leerlingenraad? Heb je een speciale taak?

2. Wie helpt jou om mee te kunnen doen in de leerlingenraad?

Je mag meerdere antwoorden kiezen

- Directeur
- Leerkrachten
- Anders, namelijk:

.....

3. Is de directeur bij alle bijeenkomsten van de leerlingenraad aanwezig?

Kies 1 antwoord

- Nee
- Ja

4. Helpt de directeur jou bij het vergaderen?

Kies 1 antwoord

- Nee
- Ja, de directeur helpt mij door:

Je mag meerdere antwoorden kiezen

- De vergadering te openen en sluiten.
- Te bepalen wat er tijdens de bijeenkomsten wordt besproken.
- Aan het begin van de bijeenkomsten te vertellen wat de doelen zijn
- Het geven van beurten
- Alle leerlingen van de leerlingenraad een rol of taak te geven
- Taken en/of opdrachten voor te doen
- Tips te geven over hoe je bijvoorbeeld iets moet aanpakken
- De tijd in de gaten te houden.
- Te helpen bij het nemen van beslissingen
- Anders, namelijk

.....

5. Helpt de directeur jou bij het communiceren?

Kies 1 antwoord

- Nee
- Ja, de directeur helpt mij bij:

Je mag meerdere antwoorden kiezen

- Het formuleren van argumenten
- Het geven van mijn mening
- Het voeren van een debat (discussie)

- Het verplaatsen in de mening van een ander
 - Het nemen van beslissingen
 - Het luisteren naar elkaar
 - Het geven van beurten
 - Anders, namelijk
-

6. Helpt de directeur jou bij het organiseren van activiteiten?

Kies 1 antwoord

- Nee
- Ja, de directeur helpt mij door:

Je mag meerdere antwoorden kiezen

- Mee te denken en mee te praten over de inhoud van wat er besproken wordt.
 - Te betalen als dat nodig is.
 - Te zorgen voor materialen die ik nodig heb
 - Het verdelen van de taken (wie doet wat?)
 - Anders, namelijk
-

7. De directeur helpt mij door:

Je mag meerdere antwoorden kiezen

- Mij te helpen, bijvoorbeeld door
-
- Voor te doen hoe iets moet
 - Tips te geven
 - Er een les over te geven
 - Feedback te geven
 - Anders, namelijk
-

De vorming van de leden van de leerlingenraad

8. Ik krijg extra les van de directeur in het leren vergaderen, communiceren of organiseren van activiteiten.

Kies 1 antwoord

- Nee
- Ja, namelijk in
-

9. Ook kinderen die niet in de leerlingenraad zitten, krijgen les in het leren vergaderen, communiceren of organiseren van activiteiten.

Kies 1 antwoord

- Nee
- Ja, namelijk in:
-

10. Ik krijg les van mensen die niet van deze school zijn in het leren vergaderen, communiceren of organiseren van activiteiten?

Kies 1 antwoord

- Nee
- Ja, namelijk in
-

11. Ook kinderen die niet in de leerlingenraad zitten, krijgen les van mensen die niet van deze school zijn in het leren van vergaderen, communiceren of organiseren van activiteiten.

Kies 1 antwoord

- Nee
- Ja, namelijk in:

Het geld van de leerlingenraad

.....

12. Heeft de leerlingenraad eigen geld?

Kies 1 antwoord

- Nee
- Ja, we hebben geld gekregen van de directeur.
- Ja, wij zamelen zelf geld in, door

De bevoegdheden van de leerlingenraad

.....

13. Welke onderwerpen worden tijdens de bijeenkomsten van de leerlingenraad besproken?

Je mag meerdere antwoorden kiezen

- Onderwerpen die worden ingebracht door ons, de leerlingen.

Geef een aantal voorbeelden van deze onderwerpen:

-
-
-
-

- Onderwerpen die worden ingebracht door de directeur.

Geef een aantal voorbeelden van deze onderwerpen:

-
-
-
-

14. Wij kunnen tips geven aan de directeur en leerkrachten.

Kies 1 antwoord

- Nee
 - Ja, alleen aan de leerkrachten.
 - Ja, alleen aan de directeur.
 - Ja, aan de directeur en de leerkrachten.
-

15. De leerlingenraad gaat ook naar andere vergaderingen van de school.

Kies 1 antwoord

- Nee
 - Ja, namelijk naar de volgende vergaderingen:
.....
-

16. Ik denk of weet dat de directeur in andere vergaderingen ook de onderwerpen bespreekt die wij in de leerlingenraad bespreken.

Kies 1 antwoord

- Nee
 - Ja
-

17. Beslissen jullie mee over onderwerpen van andere vergaderingen?

Kies 1 antwoord

- Nee
 - Ja
 - Dat weet ik niet
-

18. We mogen zelf beslissingen nemen, zonder goedkeuring van de directeur.

Kies 1 antwoord

- Ja
- Nee

Andere manieren van ondersteuning

19. Helpt de directeur jou nog op een andere manier?

Kies 1 antwoord

- Nee
- Ja, namelijk:

De tevredenheid over de ondersteuning van de leerlingenraad

20. Bij welke dingen zou de directeur jou moeten helpen? Kies alles wat jij belangrijk vindt.

Je mag meerdere antwoorden kiezen

- a. De vergadering te openen en sluiten.
- b. Te bepalen wat er tijdens de bijeenkomsten wordt besproken.
- c. Aan het begin van de bijeenkomsten te vertellen wat de doelen zijn
- d. Het geven van beurten
- e. Alle leerlingen van de leerlingenraad een rol of taak te geven
- f. Taken en/of opdrachten voor te doen
- g. Tips te geven over hoe je bijvoorbeeld iets moet aanpakken
- h. De tijd in de gaten te houden.
- i. Te helpen bij het nemen van beslissingen
 - Het formuleren van argumenten
 - Het geven van mijn mening
 - Het voeren van een debat (discussie)
 - Het verplaatsen in de mening van een ander
 - Het nemen van beslissingen
 - Het luisteren naar elkaar

- Mee te denken en mee te praten over de inhoud van de activiteit
 - Te betalen als dat nodig is
 - Te zorgen voor materialen die ik nodig heb
 - Het verdelen van de taken (wie doet wat?)
 - Anders, namelijk
 -
-

21. Door de hulp van de directeur heb ik het gevoel beter met de leerlingenraad mee te kunnen doen.

Kies 1 antwoord

- Nee, want
 -
 -
 - Ja, want
 -
 -
-

22. Ben jij tevreden over de hulp die je van de directeur krijgt?

Kies 1 antwoord

- Nee, want
 -
 - Ja, want
 -
 -
-

23. Hoe kan de directeur jou nog beter helpen in de leerlingenraad?

Waarom is een leerlingenraad belangrijk?

24. Waarom vind jij het belangrijk om mee te doen met de leerlingenraad?

25. Denk je dat je bepaalde vaardigheden beter leert omdat je in de leerlingenraad zit dan leerlingen die niet in de leerlingenraad zitten?

- Nee
- Ja, namelijk in:
Je mag meerdere antwoorden kiezen
 - Het vergaderen
 - Het communiceren
 - Het organiseren van activiteiten

26. Denk je dat je door het meedoen met de leerlingenraad dingen leert die in je volwassenleven belangrijk zijn?

Kies 1 antwoord

- Nee
 - Ja, bijvoorbeeld
-

**Dit is het einde van de vragenlijst.
Bedankt voor het invullen van de vragenlijst.**

Bijlage 4; Vragenlijst leerlingenraad 2

Vragenlijst

Uitleg

Heb jij als lid van de leerlingenraad écht invloed op wat er in de school gebeurt?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden dien jij over de volgende stellingen na te denken.

Lees de stelling eerst goed door en bedenk daarna wat jouw mening over deze stelling is.

Als je dat gedaan hebt, zet je een kruisje in het vak dat het beste bij jouw mening past.

Algemene informatie

Let op, per stelling mag je alleen **1 antwoord** geven.

School:

Groep:

Leeftijd:

De vragenlijst

Geslacht: meisje / jongen

Keuzemogelijkheden	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Niet mee eens	Helemaal niet mee eens
Deel 1					
1. Soms zijn de beslissingen van de directeur zo ingewikkeld dat leerlingen die niet kunnen begrijpen.					

2. Sommige beslissingen die de directeur maakt zijn voor mij te ingewikkeld om te begrijpen.					
3. Ik begrijp niet wat er in de leerlingenraad gebeurt.					
4. Ik heb het idee dat ik de onderwerpen waar de directeur beslissingen over neemt goed begrijp.					
5. Ik heb het idee dat ik de problemen die op school spelen goed begrijp.					
6. De onderwerpen waar we in de leerlingenraad over spreken zijn te moeilijk voor mij.					
7. Ik kan meepraten tijdens gesprekken in de leerlingenraad.					
8. Ik heb het gevoel dat ik goed kan volgen wat er in de leerlingenraad besproken wordt.					
9. Ik denk dat ik een goede bijdrage lever aan de leerlingenraad.					
10. Ik ben goed in staat om lid te zijn van de leerlingenraad.					
11. Ik weet genoeg om mee te kunnen praten in de leerlingenraad.					
12. Ik kan meedoen aan de gesprekken in de leerlingenraad.					
13. De meeste klasgenoten zouden net zo'n goed lid van de leerlingenraad kunnen zijn als ik.					
14. Ik denk dat ik beter weet wat voor beslissingen er op school door de directeur worden genomen dan mijn					

klasgenoten.					
15. Ik denk dat ik beter geïnformeerd ben over de beslissingen die de directeur neemt dan mijn klasgenoten.					
16. Ik denk dat ik het net zo goed doe in de leerlingenraad als de meeste klasgenoten zouden doen.					
17. Vergeleken met mijn klasgenoten weet ik meer over de beslissingen die de directeur neemt.					
Deel 2					
1. De directeur is niet in de mening van leerlingen geïnteresseerd.					
2. De leerlingen hebben invloed op de beslissingen van de directeur.					
3. De leerlingenraad kan zeggen wat ze willen, maar er verandert toch niets.					
4. De leerlingenraad heeft invloed op de beslissingen van de directeur.					
5. De leerlingen hebben niets te zeggen over de beslissingen die de directeur neemt.					
6. De leerlingenraad wordt door de directeur serieus genomen.					
7. De onderwerpen die in de leerlingenraad besproken worden zijn te begrijpen.					
8. De directeur trekt zich niets aan van wat leerlingen denken.					
9. Ik heb invloed op de beslissingen					

van de leerlingenraad.					
10. Soms zijn beslissingen van de directeur zo ingewikkeld dat leerlingen die niet kunnen begrijpen.					
11. De directeur wil weten wat de leerlingen willen.					
12. Ik heb geen invloed op wat er in de leerlingenraad gebeurt.					
13. De onderwerpen waar de directeur over beslist zijn te begrijpen.					
14. De leerlingen van de leerlingenraad hebben niets te zeggen over wat de directeur doet.					
15. De directeur wil de mening van leerlingen weten.					
16. De leerlingenraad kan helpen de school te verbeteren.					
17. De leerlingen begrijpen genoeg om mee te kunnen praten over de onderwerpen in de leerlingenraad.					
18. Wat de leerlingenraad bereikt, zie je terug in de school.					

